

Tartalom

1.	Bevezetés	2
2.	Összefoglalás	3
3.	Az agrárképzés helyzete	5
4.	A mezőgazdasági végzettségű népesség demográfiája	11
5.	Agrárvégzettség a gazdasági szervezetekben és az egyéni gazdaságokban	15
5. 1.	A mezőgazdasági szervezetek irányítóinak agrárvégzettsége	15
5. 2.	Agrárvégzettség az egyéni gazdaságokban	18
6.	A területi összefüggések vizsgálata	25

További információk, adatok (linkek)

Elérhetőségek

1. Bevezetés

Az agrárágazatban a szakemberek képzése Magyarországon több évszázados múltra tekint vissza. Európában az első mezőgazdasági ismereteket oktató népiskoláját 1779-ben, *Gyakorlati Gazdasági Szorgalmatosági Iskola* néven Tessedik Sámuel evangélikus lelkész létesítette Szarvason. Ezen kívül még számos nagy múltú intézmény kezdte meg működését, így az 1797-ben gróf Festetics György által alapított keszthelyi *Georgikon*, amely Európa legrégebbi állandó felsőfokú mezőgazdasági tanintézete. Ezt követően Albert Kázmér szász-tescheni herceg anyagi támogatásából 1818-ban indult felsőfokú mezőgazdasági képzés a *Magyaróvári Gazdasági Felsőbb Magántanintézetben*. Mezőgazdasági alapismereteket a XIX. században már az elemi népiskolákban is oktattak. A mezőgazdasági termelési viszonyok, a nagybirtokrendszer kialakulása szükségessé tette a mai középfokú képzési szintnek megfelelő iskolatípus létrehozását. Első lépésként az ország számos településén szerveztek időszakos jelleggel gazdasági tanfolyamokat. Az 1800-as évek második felétől az oktatás részben folyamatossá vált, amely megteremtette a mai középfokú agrárszakoktatás intézményrendszerének az alapjait.¹

A mai oktatási rendszerben a szakképzett munkaerő felkészítésére a közoktatás, a felsőoktatás, valamint az iskolarendszeren kívüli szakképzés keretei között van lehetőség.

Magyarországon, annak ellenére, hogy az agrártermeléshez szükséges természeti adottságok kiválóak, manapság a mezőgazdasági foglalkozások a pályaválasztók körében mégsem sorolhatóak a „divatos” szakmák közé. A mezőgazdasági szakmák iránti csökkenő érdeklődés, valamint az ágazat foglalkoztatási nehézségei időszerűvé teszik a kérdést, hogy az agrárvégzettségűek mennyire tudnak elhelyezkedni saját szakterületükön.

Kiadványunkban bemutatjuk a mai magyar mezőgazdasági szakképzés helyzetét, valamint az agrárvégzettségűek főbb demográfiai jellemzőit – ezen belül a nemek közti eltéréseket – a 2011. évi népszámlálás, illetve a 2010. évi agrárcenzus adatai tükrében. Egy-egy népszámlálás kapcsán lehetőség nyílik annak vizsgálatára is, hogy a szakmai ismeretek megszerzését követően hányan maradtak ezen a területen, vagy pályaelhagyóként mennyien választottak más szakmát. Az általános mezőgazdasági összeférás adatainak elemzése pedig a gazdasági szervezetekben az irányítók, illetve az egyéni gazdaságokban a gazdálkodók, valamint a nem fizetett családi munkaerő legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerinti vizsgálatát teszi lehetővé. Ezen túlmenően a faktoranalízis és a klaszterezés módszerével komplex elemzést végeztünk Magyarország 19 megyéjére és a fővárosra a mezőgazdasági végzettséghez, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint az általános gazdasági és aktivitási mutatók alapján.

¹ Heckenast József–Zsinka Józsefné: Szakoktatástörténet 1–2. Gödöllői Agrártudományi Egyetem, 1986., 1994.

2. Összefoglalás

- Magyarországon 2002 és 2012 között az iskolarendszerű (közép-, illetve felsőfokú) agrárképzések iránt csökkent, míg az iskolarendszeren kívüli mezőgazdasági képzések iránt nőtt az érdeklődés.
- 2012 őszén az **iskolarendszerű képzéseken belül** középfokú mezőgazdasági szakképzés keretében 6,3 ezer fő, az agrár-felsőoktatásban 7,5 ezer fő tanult. Az iskolarendszerű oktatásban csak a tanulók töredéke tanult mezőgazdasági ismereteket.
- Az agráriumban dolgozókhöz hasonlóan, mind a közép-, mind a felsőfokú mezőgazdasági képzésre a férfiak túlsúlya volt a jellemző. Legtöbbször – mindkét képzési szinten – növénytermesztést és állattenyésztést tanultak.
- A megyék szerepe az ország közép- és felsőfokú agrárszakember-képzésében igencsak eltérő. A 2012/2013-as tanévben – a százezer lakosra jutó tanulólétszám alapján – középfokú szinten Szabolcs-Szatmár-Bereg, Csongrád és Somogy, felsőfokú szinten Győr-Moson-Sopron, Zala, illetve Heves megye emelkedett ki.
- Az **iskolarendszeren kívüli** mező-, erdő- és halgazdálkodási OKJ-s szakmai képzésre 10 ezren iratkoztak be, közel kétszer annyian, mint bő egy évtizeddel korábban. Ez idő alatt az agrárterületre beiratkozottak részaránya – az összes iskolarendszeren kívüli OKJ-szakképzésen belül – jelentősen emelkedett, így 2012-ben már 8,6%-uk tanult mezőgazdasági ismereteket.
- A 2011. évi **népszámláláskor** több mint 200 ezer ember – a teljes népesség 2,0%-a – rendelkezett valamilyen **mezőgazdasági végzettséggel**. Területi eloszlásukat tekintve közel azonos arányban a fővárosban és Pest megyében éltek a legtöbbször, ezen túlmenően 6 alföldi (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg), valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye is jelentős arányban részesedett az ország agrárvégzettségű népességéből.
- A mezőgazdasági szakemberek többsége, közel hattizede férfi. A mezőgazdaságot, mint szakmát választók aránya a 30–34 és a 60–64 év közöttiek körében volt a legmagasabb. Az agrárszakképzésben részt vevők arányaihoz hasonlóan a legtöbbször növénytermesztés és állattenyésztés szakon végeztek, részesedésük a hagyományosan mezőgazdasági jellegű alföldi megyékben – Hajdú-Biharban, Jász-Nagykun-Szolnokban és Békésben – a legmagasabb. A kertgazdálkodás Budapesten, Bács-Kiskun és Pest megyében a legjellemzőbb, míg halászatból a legtöbbször a Balaton-parti Somogy megyében szereztek szaktudást.
- A mezőgazdasági végzettségű népesség alig több mint háromtizedének, 61 ezer főnek volt az összeírás időpontjában az aktuális vagy az utolsó foglalkozása a megszerzett szakma, illetve valamilyen, a mezőgazdasághoz szorosan kapcsolódó tevékenység. Leginkább az erdészeti és a halgazdálkodás területén végzettek dolgoztak a szakképesítésüknek megfelelő munkakörben.
- A mezőgazdasági végzettek többsége nem kamatoztatta a megszerzett szakmai tudását. A foglalkoztatottaknál az aktuális, illetve az inaktívaknál az utolsó foglalkozás nem állt kapcsolatban a mezőgazdasággal.
- A **pályaelhagyók** között közel azonosan alakult a férfi-nő arány. Ezzel szemben a megfelelő neműeken belül az arányok jelentősen eltértek, míg száz mezőgazdasági végzettségű férfiből 61 nem a tanult szakmájában dolgozott, addig ugyanennyi nő közül már 82.
- A 20-as éveik elején járó fiatalok pályája nehezen indult, sok volt a munkanélküli, aki még soha nem dolgozott, vagy ha dolgozott is, nem sikerült a mezőgazdaságban munkát vállalnia. A 25–39 éves nőknél előtérbe kerül a gyermekvállalás, a gyermekgondozási ellátásban lévők száma esetükben meghaladta a munka nélkül lévőkét. A 40 év fölötti pályaelhagyóknál ismét a munkanélküliek kerültek többségbe.
- A 2010. évi általános mezőgazdasági összeírás idején az **agrárgazdasági szervezetek irányítóinak** közel háromnegyede, 6,7 ezer fő rendelkezett valamilyen mezőgazdasági végzettséggel. Az agrártanulmányok területén a legképzettebbek a Jász-Nagykun-Szolnok megyei gazdasági szervezetek irányítói, míg a legképzetlenebbek a Zala megyeiek.

- A mezőgazdasági végzettségű gazdaságirányítók 60%-a felső-, 31%-a közép-, 9,0%-a pedig alacsony fokú szakmai képzettséget szerzett. Közöttük a felsőfokú diplomával rendelkezők aránya az 54 év felettiekénél volt a legmagasabb (65–69%), őket a 25–34 évesek követték 62%-kal. Ugyanakkor a 40–44 éves korcsoportban a gazdasági szervezetek irányítóinak alig valamivel több mint fele szerzett szakmai felsőfokú képesítést. A szakképzett irányítók körében a férfiaknál a diplomások aránya Békés és Hajdú-Bihar megyében volt a legmagasabb, a nőknél pedig a fővárosban, illetve Heves megyében. A felsőfokú mezőgazdasági végzettségű irányítók közül valamivel többen vállalkoztak vegyes profilú gazdaság irányítására, mint a közép-, illetve az alacsony fokú képzettségűek közül.
- A 2010. évi census adatai alapján közel 568 ezer **egyéni gazdaságban** 509 ezer fő segítette a gazdálkodókat a mezőgazdasági munkában. Így az egyéni gazdaságokban összesen több mint egy millió fő végzett gazdálkodóként, annak házas- vagy élettársaként, illetve más nem fizetett munkaerőként valamilyen mezőgazdasági tevékenységet. Az egyéni gazdaságokban a gazdálkodók és segítő családtagok átlagosan 10%-a rendelkezett szakirányú képesítéssel, ami összességében mintegy 110 ezer főt jelentett. Szakmailag a legképzettebbek a Békés megyei gazdálkodók és segítő családtagjaik, a legképzetlenebbek a Borsod-Abaúj-Zemplén megyeiek.
- A mezőgazdasági végzettségű gazdálkodók és segítő családtagok 20%-a felső-, 44%-a közép-, 36%-a pedig alacsony fokú szakmai képesítéssel rendelkezett. Az egyes mezőgazdasági képzettségi szinteket tekintve megyénként nem mutatkoztak kiugró eltérések. A diplomások aránya Heves megyében volt a legmagasabb, míg a legalacsonyabb Békés megyében. A férfiak jóval nagyobb hányada részesült alacsony-, közép- vagy felsőfokú mezőgazdasági képzésben, mint a nőknek. A mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők aránya a 25–64 évesek valamennyi korcsoportjában 11–13% között alakult. Az elsősorban piacra termelők körében volt a legnagyobb a felsőfokú végzettségűek aránya, a közép- és az alacsony fokú végzettségűekkel együtt csaknem 22%-uk részesült valamilyen mezőgazdasági képzésben. Ugyanakkor a kizárólag saját fogyasztásra termelőknél az agrárvégzettségűek együttes aránya sem érte el a 6%-ot. A szakmai végzettségi szint emelkedésével egyre nagyobb az elsősorban értékesítésre termelők aránya: az alacsony fokú képzettségűek 37, a diplomások 58%-a főként piacra termelt.
- A **komplex elemzés** során a mezőgazdasági végzettséget, a gazdasági aktivitást és a foglalkoztatást, valamint az általános gazdasági helyzetet jellemző 19 mutatót fűztük fel négy vezérfonal (a foglalkoztatás és pályán maradás a mezőgazdaságban; a gazdasági aktivitás és kereset; a mezőgazdasági végzettség és a pályaválasztást befolyásoló tényezők; valamint a mezőgazdasági szakképzés) mentén. Az összevont jellemzők egyezőségei alapján a megyék öt, viszonylag homogén csoportot (klasztert) alkottak, míg a főváros speciális adottságaival elvált a megyéktől.
- A mezőgazdasági termelés szempontjából kiemelkedő területek igénylik a szakképzett munkaerőt, amihez a képzési feltételek helyben adóttak. A gazdálkodásnak kedvező természeti adottságok, munkaerő-piaci és kereseti lehetőségek, nem utolsósorban pedig a gazdasági fejlettség befolyásolja a mezőgazdaság, mint szakma iránti érdeklődést a pályaválasztók körében. Az átlagosnál magasabb kereset, a szakma megszerzését követő biztos elhelyezkedési esélyek növelik a szakma iránti érdeklődést és a későbbiekben a pályán maradást. A gazdaságilag fejlettebb területeken mind a szakmai tudás megszerzésénél, mind a szakmában való elhelyezkedésnél a gazdaság húzóágai (ipar, szolgáltatások) kerülnek előtérbe.

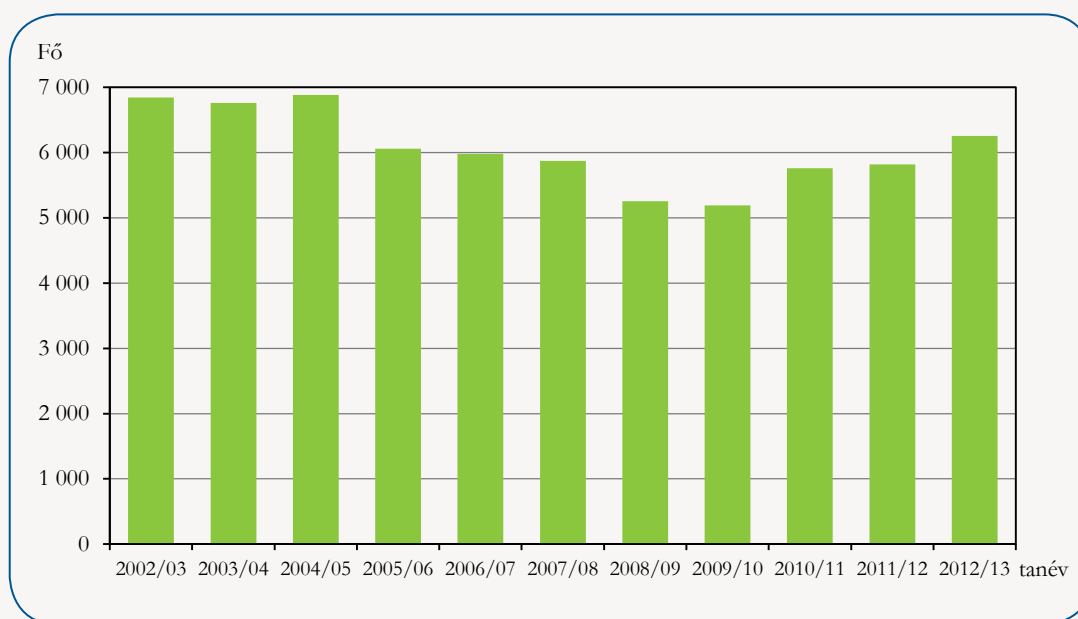
3. Az agrárképzés helyzete

A mezőgazdasági szakképzés az agrárium fejlődéséhez vezető út egyik kulcstényezője, hiszen alapvető feladata, hogy a tanulókat olyan korszerű elméleti és gyakorlati ismeretekkel lássa el, amelyek nemzetközi összehasonlításban is versenyképesek, ezen túlmenően pedig továbbképzési lehetőségeket biztosítson az agrárszektorban dolgozók számára, az új technológiai módszerek, jogszabályi előírások, piaci információk megismerésére. Magyarországon az iskolarendszerű (közép-, illetve felsőfokú) agrárképzések iránt 2002 és 2012 között csökkent, az iskolarendszeren kívüli mezőgazdasági képzések iránt pedig nőtt az érdeklődés.

A 2012/2013-as tanévben **középfokú** mezőgazdasági szakképzés az ország 189 feladatellátási helyén folyt, ahol nappali és felnőttoktatás keretében együttesen 6,3 ezer fő tanult. Az agrárszakképzésben tanulók 71%-a szakiskolai és speciális szakiskolai, 29%-a pedig szakközépiskolai tanulmányokat folytatott. 2002 után az agrárszakképzésben tanulók száma lényegében évről évre csökkent, egészen 2009-ig, amikortól a trend megváltozott és a létszám emelkedni kezdett. Az utóbbi évek növekedése ellenére az agrárszakképző intézmények tanulói összlétszámában 2002 és 2012 között ténylegesen 8,6%-os csökkenés következett be. Ez idő alatt a szakiskolai és a speciális szakiskolai létszám együttesen 23%-kal esett vissza, miközben a szakközépiskolai 68%-kal bővült.

1. ábra

A középfokú mezőgazdasági szakképzésben tanulók száma

A középfokú szakmai képzéseken belül a mezőgazdasági képzés súlya mérséklődött az utóbbi években: az agrárismereteket tanulók számának csökkenésével szemben az összes szakképzésben részt vevőké nőtt. 2002-ben a szakképzésben tanulók 4,4, míg 2012-ben már csak 3,2%-a részesült mezőgazdasági oktatásban. A középfokú mezőgazdasági szakmai képzésben tanulók döntő többsége – az agráriumban dolgozókhoz hasonlóan – férfi, 2012-ben részarányuk 62%-ot tett ki. Ugyanez az arány a szakiskolai és a speciális szakmai képzésen belül 60, míg a szakközépiskolások körében 69% volt.

1. tábla

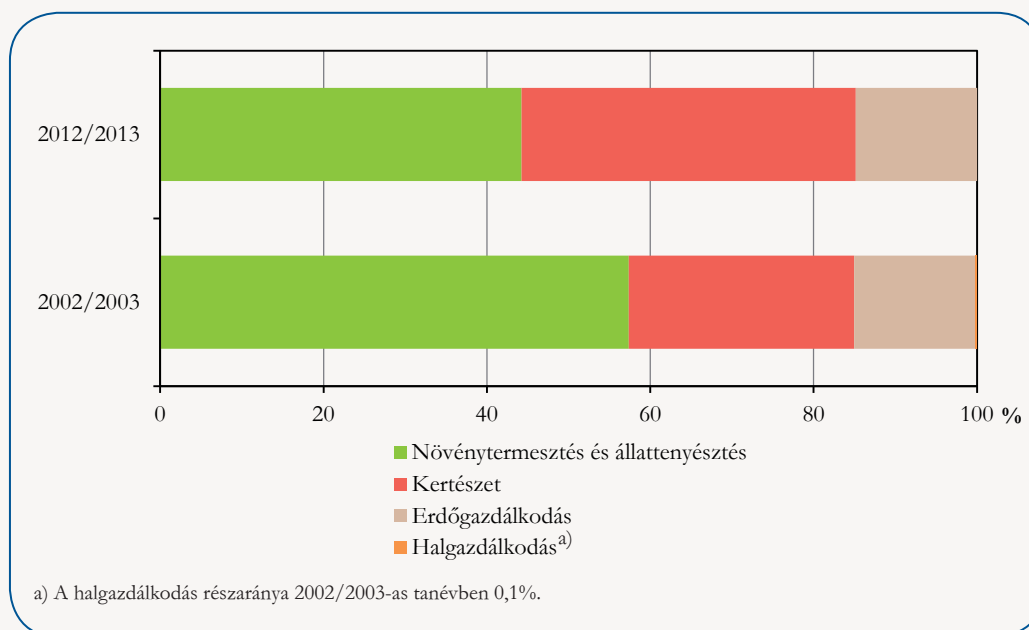
A középfokú mezőgazdasági képzésben tanulók, 2012/2013

Megnevezés	Száma		Ebből	
	fő	a 2002/2003-as tanév %-ában	nő	nappali képzésben
Szakiskolai és speciális szakiskola	4 437	77,0	1 778	4 358
Szakközépiskola	1 820	167,9	569	1 508
Összesen	6 257	91,4	2 347	5 866

2012-ben a középfokú agrárképzésen belül a tanulók 44%-a növénytermesztési és állattenyésztési, 41%-uk kertészeti, 15%-uk pedig erdőgazdálkodási ismereteket tanult. 2002-höz képest jelentősen változott a képzési terület szerinti összetétel: miközben növénytermesztést és állattenyésztést arányában kevesebben, addig kertészetet többen tanultak. (Halgazdálkodási ismereteket az országban egyedül Komárom-Esztergom megyében oktattak, ahol 2002-ben szakiskolai képzés keretében 10 fő tanult. A halászati nappali tagozatos képzés 2012-ben átmenetileg szünetelt.) A szakközépiskolai tanulók körében a növénytermesztési és állattenyésztési képzési terület a legnépszerűbb, míg a szakiskolákban és speciális szakiskolákban összességében a kertészet.

2. ábra

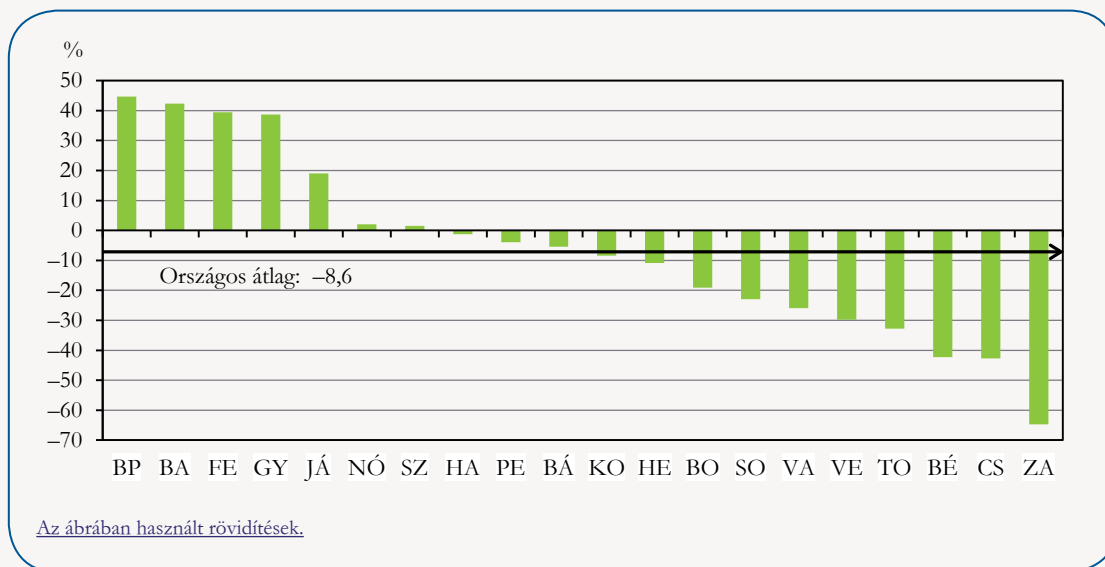
A középfokú mezőgazdasági képzésben tanulók megoszlása képzési terület szerint

A mezőgazdasági képzés jelentősége a középfokú szakképzésen belül megyénként más és más. 2012-ben az agrárképzés jelentősége Somogy, Heves és Pest megyében volt a legnagyobb, a legkisebb pedig Zala megyében, valamint Budapesten. 2012-re a mezőgazdasági ismereteket tanulók száma 2002-höz képest a megyék többségében – az országos tendenciát követve – csökkent. Ez idő alatt a legnagyobb arányú – közel 65%-os – létszámvesztést Zala megye szenvedte el, de Csongrád és Békés megye tanulószámban is több mint 40%-os visszaesést tapasztaltak. Ugyanakkor Budapesten, illetve Baranya, Fejér és Győr-Moson-Sopron megyében hasonló arányú bővülés következett be. (A tanulólétszám alakulása követte a képzési helyek számának változását, a két mutató között szoros, pozitív irányú a kapcsolat.)

3. ábra

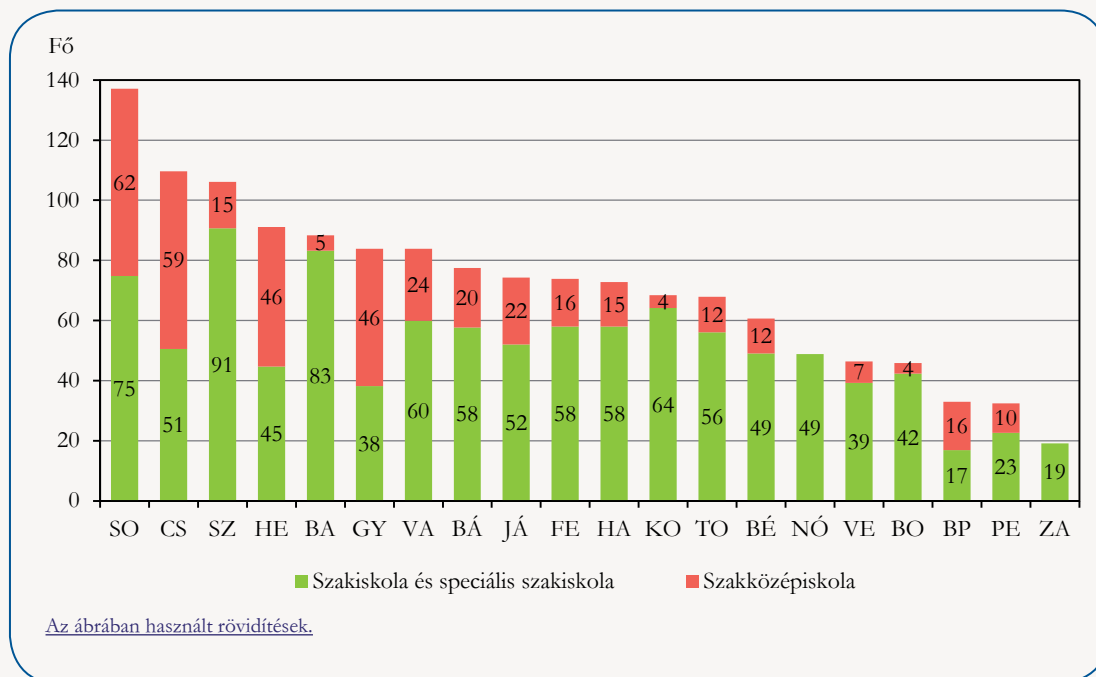
A középfokú mezőgazdasági képzésben tanulók számának változása a 2002/2003-as tanévihez képest megyénként, 2012/2013

A megyék középfokú mezőgazdasági képzésben betöltött súlyát a tanulók lakosságszámra vetített aránya jól érzékelteti. 2012-ben a legmagasabb mutatóval Somogy és Csongrád megyék rendelkeztek, az előbbiben középfokú agrárképzésben százezer lakosonként 137 fő, míg az utóbbiban 110 vett részt. A rangsor másik végét Zala megye zárta mindössze 19 fős mutatójával.

4. ábra

A középfokú mezőgazdasági képzésben tanulók százezer lakosra jutó száma megyénként, 2012/2013

Az agrárágazati szakemberellátás kiemelkedően fontos területe a **felsőoktatás**. Felsőfokú mezőgazdasági ismereteket 2012-ben – a kihelyezett képzési helyekkel együtt – Budapesten és az ország 13 megyéjében – Borsod-Abaúj-Zemplént, Nógrádot, Fejért, Tolnát, Vast, illetve Veszprémet kivéve – oktattak.

Az agrártudományi képzések egyre kevésbé népszerűek, 2002 és 2012 között az agrárhallgatók száma – a teljes hallgatói létszám csökkenésénél erőteljesebben – 39%-kal esett vissza, 2012 őszén az agrár-felsőoktatásban már csak 7500-an tanultak. Az időszak végén az összes felsőoktatási hallgató töredéke, mindössze 2%-a tanult mezőgazdasági ismereteket. (Ez az arány Zala megyében – a nagy múltú keszthelyi Georgikonnak köszönhetően – meghaladta a 20%-ot, Somogy megyében pedig – a Kaposvári Egyetem állattudományi karán tanulók magas részarányából adódóan – a 14%-ot.)

2. tábla

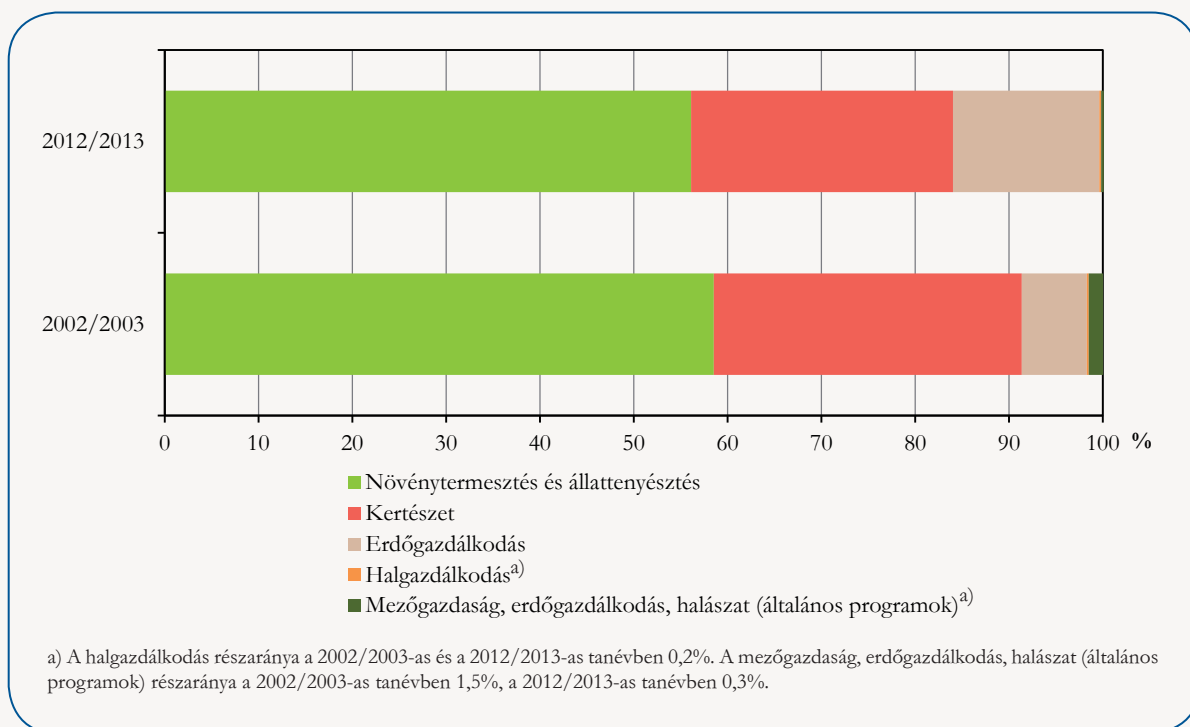
A felsőfokú mezőgazdasági képzésben hallgatók adatai képzési szint szerint, 2012/2013

Megnevezés	Száma, fő	Megoszlása, %	Ebből: nők aránya, %	Ebből: nappali tagozatosok aránya, %
Felsőfokú szakképzés	715	9,5	50,1	63,9
Felsőfokú alapképzés	4 668	62,2	39,2	60,3
Egyetemi szintű oktatás	67	0,9	37,3	88,1
Főiskolai szintű oktatás	204	2,7	30,9	7,8
Mesterképzés	1 041	13,9	47,9	62,0
Osztatlan képzés	328	4,4	14,6	100,0
Szakirányú továbbképzés	261	3,5	22,6	–
PhD-, DLA-képzés	216	2,9	44,9	81,0
Összesen	7 500	100,0	39,7	59,9

Az agrár-felsőoktatásra a férfiak túlnyomó többsége jellemző, hiszen 2012-ben a hallgatók mindössze 40%-a volt nő, miközben a teljes felsőoktatásban 55%-uk. A nők aránya az agrár-felsőoktatáson belül a felsőfokú szakképzésben tanulók között a legmagasabb, ahol a két nem nagyjából egyenlő arányban képviselteti magát. Ugyanakkor a szakirányú továbbképzésre járóknak mindössze 23%-a nő.

5. ábra

A felsőfokú mezőgazdasági képzésben részt vevő hallgatók megoszlása képzési terület szerint

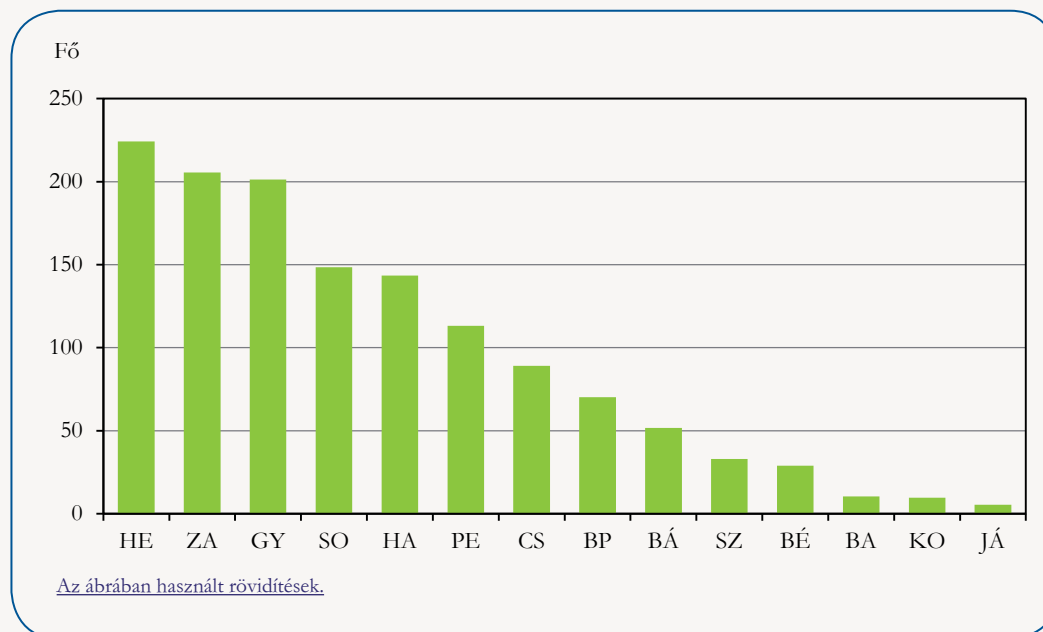

A felsőoktatási intézmények az agrárképzés keretében a növénytermesztés, állattenyésztés, az erdőgazdálkodás, kertészet, illetve halászat területén képeznek szakembereket. 2012-ben – 2002-höz hasonlóan – az agrár-felsőoktatásban tanulók közül legtöbben növénytermesztést és állattenyésztést, a legkevesebben pedig halgazdálkodási ismereteket hallgattak. A mezőgazdaság jellegéből, sajátosságaiból adódóan az agrár-felsőoktatás keretében megszerezhető képesítések nagyon sokrétűek és szerteágazók. A felsőoktatási intézmények a hagyományos szakok mellett élelmiszer-mérnököket, tájépítész-mérnököket, gazdasági agrármérnököket, környezetgazdálkodási agrármérnököket, vidékfejlesztő agrármérnököket, valamint vadgazdamérnököket is képeztek.

A megyék szerepe az ország felsőfokú agrárszakember-képzésében igencsak eltérő. 2012-ben az ország agrár-felsőoktatásában tanulóinak szinte fele Budapesten, illetve két megyében – Pest és Győr-Moson-Sopron – koncentrálódott, ezzel szemben Baranya, Jász-Nagykun-Szolnok és Komárom-Esztergom megyék részesedése együttesen is csak 1,3% volt. Ez utóbbi három megye helyezkedett el a felsőfokú mezőgazdasági képzésben részt vevő hallgatók százezer lakosra vetített száma alapján képzett rangsor legvégén is, amelynek élén Heves, Zala és Győr-Moson-Sopron megye állt, több mint 200 fős mutatójával.

6. ábra

A felsőfokú mezőgazdasági képzésben tanulók százezer lakosra jutó száma megyénként, 2012/2013*

* Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Nógrád, Tolna, Vas és Veszprém megyékben nincs felsőfokú mezőgazdasági képzés.

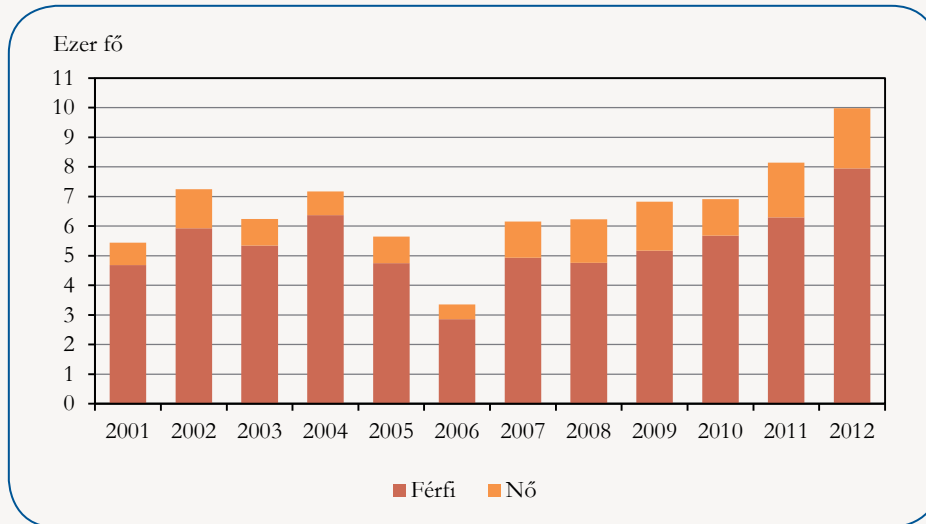
A megyék döntő többségében az országos tendenciát követve alakult az agrárhallgatók létszáma 2002 és 2012 között, a csökkenés azonban a megyéket eltérő mértékben érintette. Igen jelentős visszaesés volt például Jász-Nagykun-Szolnok megyében, ahol a 2002. évi hallgatói létszám 3%-ára, valamint Bács-Kiskun megyében, ahol ötödére esett vissza az agrár-felsőoktatásban részt vevők száma. A megyék közül csak Pest és Zala megyékben nőtt a létszám.

A gazdálkodók, agrártermelők képzése, továbbképzése kiemelten fontos feladat, annál is inkább, mert képzettségi szintjük még ma is igen alacsony. Az iskolarendszerű szakképzésén túl erre biztosít lehetőséget az **iskolarendszeren kívüli szakképzés**, amely a szakmai igényekhez gyorsan igazodó speciális ismereteket nyújtó képzési forma. 2012-ben, az országban iskolarendszeren kívüli mező-, erdő- és halgazdálkodási Országos Képzési Jegyzék (OKJ) szerinti szakmai képzésre 9980-an iratkoztak be, 83%-kal többen, mint 2001-ben. Ez idő alatt az agrárterületre beiratkoztak részaránya – az összes iskolarend-

szeren kívüli OKJ-szakképzésen belül – is jelentősen emelkedett, hiszen 2001-ben még 3,7, 2012-ben már 8,6%-uk tanult mezőgazdasági ismereteket.

7. ábra

Az iskolarendszeren kívüli mező-, erdő- és halgazdálkodási képzésre beiratkozottak létszáma nemenként*

* 2003-ban csak az év folyamán befejezett képzések.

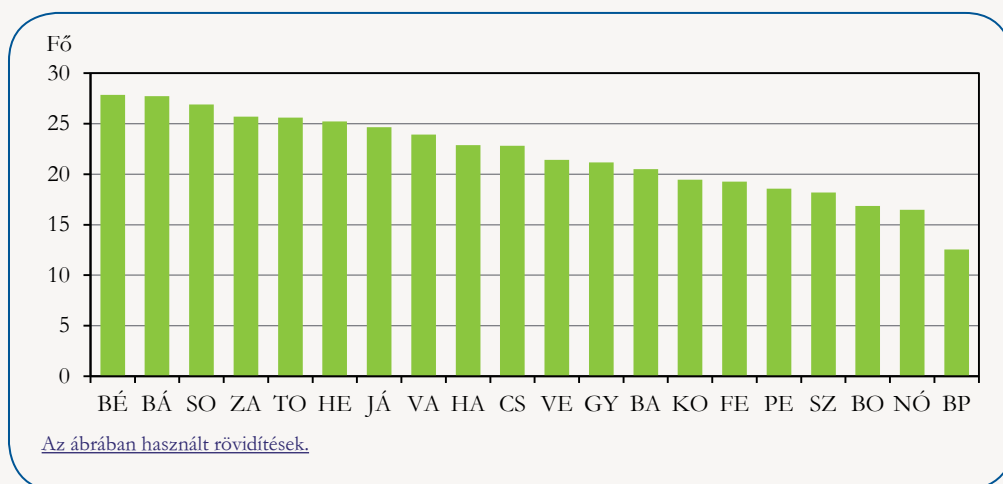
Az iskolarendszeren kívüli mező-, erdő- és halgazdálkodási szakmai képzésre beiratkozottak között is – akár csak a közép- vagy a felsőoktatáson belül – a férfiak nagyobb részaránya a jellemző. A nők hányada – a 2001 és a 2012 közötti 6,6 százalékpontos emelkedés ellenére – 2012-ben épphogy meghaladta a 20%-ot, miközben az összes iskolarendszeren kívüli OKJ-szakképzésen belül részarányuk több mint 36% volt.

4. A mezőgazdasági végzettségű népesség demográfiája

2011. évi népszámlálás során a teljes népesség 2,0%-a – több mint 200 ezer ember – rendelkezett valamilyen – iskolarendszerű oktatásban szerzett – mezőgazdasági végzettséggel. Területi eloszlásukat tekintve közel azonos arányban (11–11%) a fővárosban és Pest megyében éltek a legtöbben, de jellemzően a hat alföldi (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg), valamint Borsod-Abaúj-Zemplén és Győr-Moson-Sopron megyében is jelentős volt az agrárvégzettségű népesség aránya. A népességszámra vetítve a mezőgazdasági végzettségűek számát, a rangsor ettől eltérő volt, két alföldi megye – Békés és Bács-Kiskun – mellé felzárkózott Somogy, míg Budapesten élt arányaiban a legkevesebb mezőgazdasági szakképzettséggel rendelkező lakos.

8. ábra

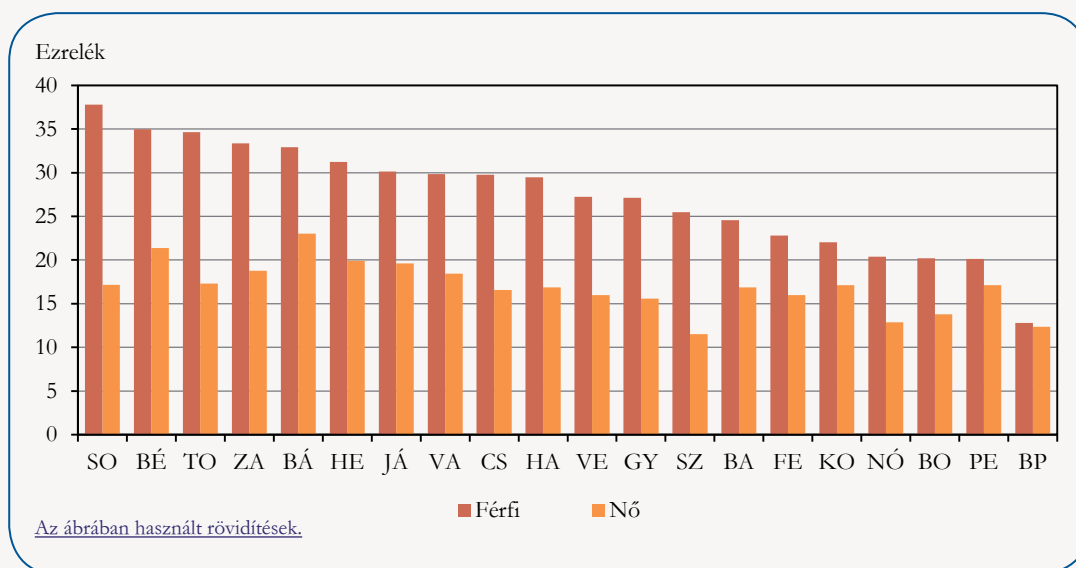
A mezőgazdasági végzettségűek ezer lakosra jutó száma, 2011

A mezőgazdasági szakemberek között a férfiak vannak többségben, 116 ezer férfi és 84 ezer nő szerzett agrárvégzettséget az iskolarendszerű oktatás valamelyik szintjén.

9. ábra

A mezőgazdasági végzettségűek a megfelelő neműek arányában, 2011

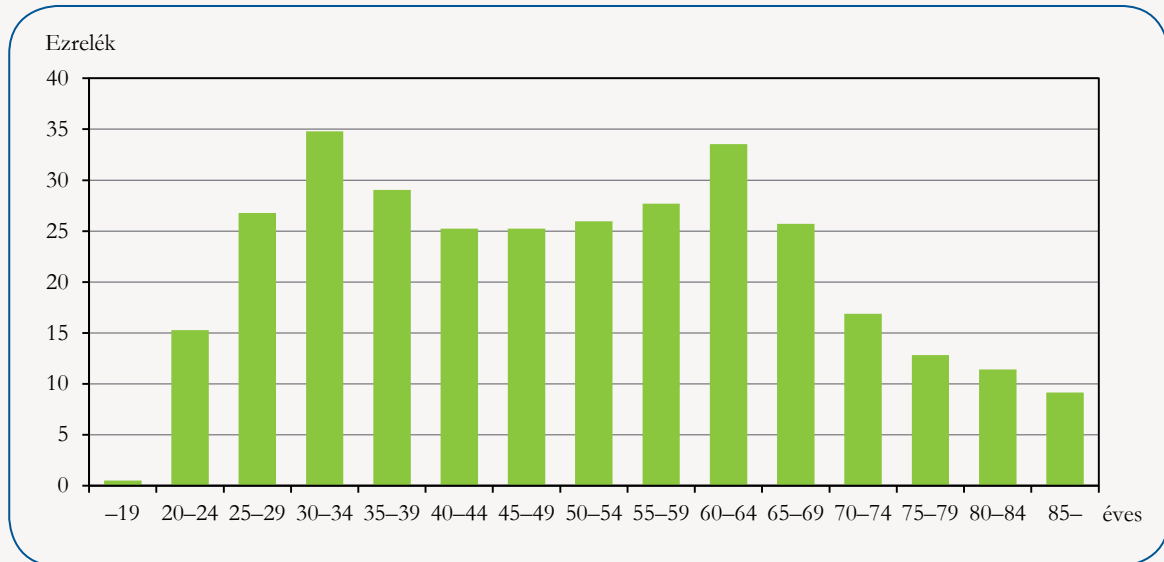
A férfiak közül többen választották a mezőgazdasági szakképzést, mint a nők: ezer férfiből 25, míg ugyanennyi nőből csupán 16 volt mezőgazdasági végzettségű. A megfelelő **nemű** népességben belüli arányok Budapesten a legkiegyenlítettebbek, ezer lakosonként 13 férfi, illetve 12 végzettségre kötődik a

mezőgazdasághoz. Ezzel szemben legnagyobb a különbség – 21 ezrelékpont – Somogy megyében, ahol a mezőgazdasági végzettségűek aránya a férfiak között országosan a legmagasabb, 38 ezrelék.

A **korcsoportokat** vizsgálva a mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők aránya 2011-ben a 30 és 34, illetve a 60 és a 64 év közöttiek körében volt a legmagasabb, ezer megfelelő korú lakosból 35, illetve 34 fő.

10. ábra

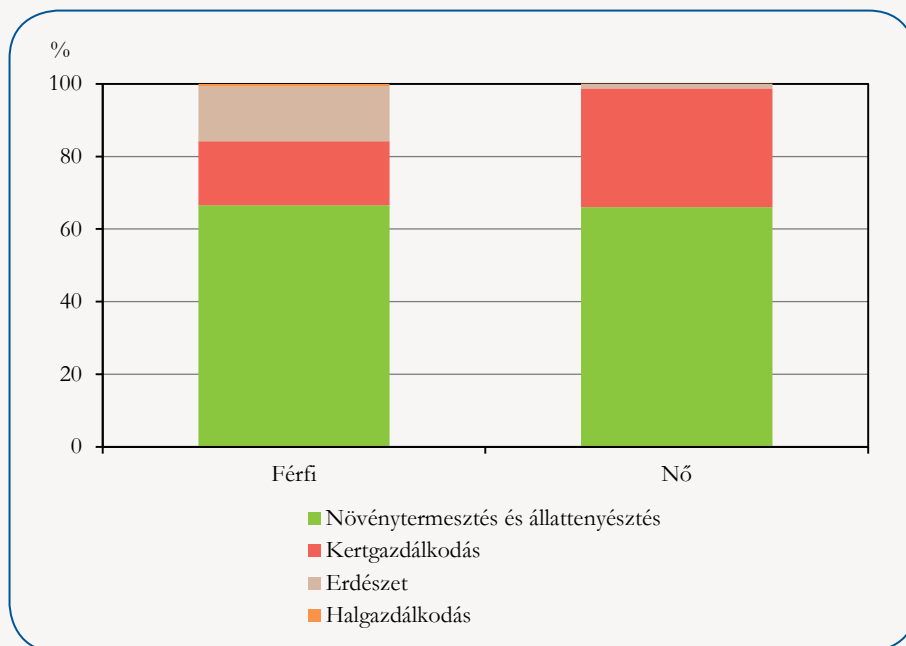
A mezőgazdasági végzettségűek a megfelelő korú népesség arányában, 2011

Az agrárvégzettségűek közül a legtöbben (66%) növénytermesztést és állattenyésztést tanultak, ami a férfiakra és a nőkre egyaránt jellemző. Míg a férfiak a kertgazdálkodást és az erdészetet közel azonos arányban választották, addig a nők körében a kertgazdálkodás jóval népszerűbb szakma, mint az erdészet. A halgazdálkodás **szakterületén** végzettek aránya mind a férfiak, mind a nők esetében elenyésző volt.

11. ábra

A mezőgazdasági végzettségűek megoszlása szakmai terület szerint, nemenként, 2011

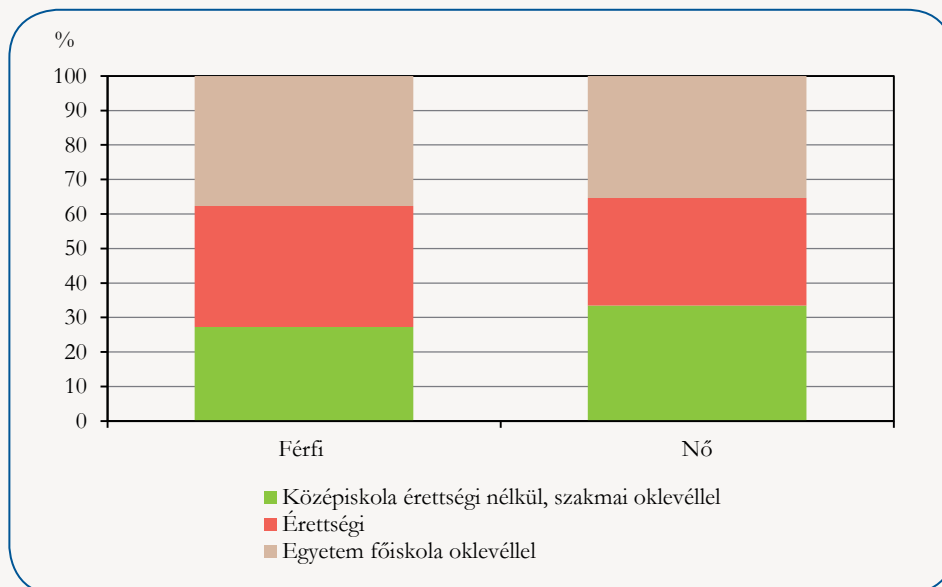

A szakmai végzettség megszerzése három **oktatási szinten** lehetséges: szakmai oklevél érettségi nélkül, érettségi szakmai oklevéllel vagy főiskolai, egyetemi oklevéllel. A mezőgazdasági végzettségűek

többsége (37%) a felsőoktatásban szerzett szakmai bizonyítványt. Különösen magas az arány Budapest, Hajdú-Bihar és Pest megye esetében, ahol hagyományosan jelentős a felsőfokú agrárszakember-képzés. A nők esetében az oktatási szintek közötti arányok kiegyenlítettebbek.

12. ábra

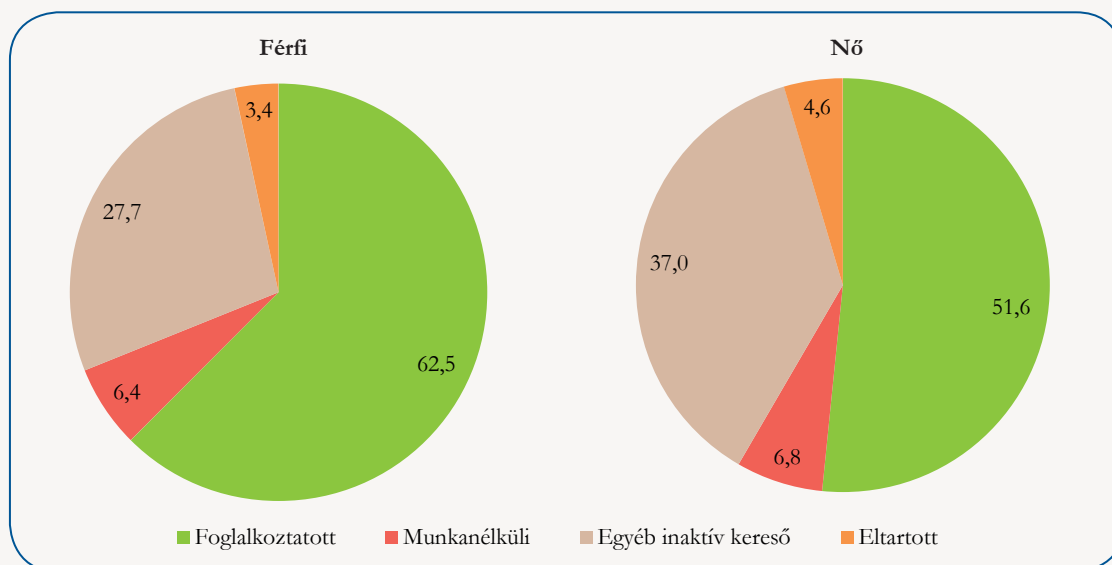
A mezőgazdasági végzettségűek megoszlása iskolázottsági szintjük szerint, nemenként, 2011

A mezőgazdasági végzettségűek 57,9%-a foglalkoztatott, 6,5%-uk munkanélküli, 31,6%-uk inaktív kereső (nyugdíjas, szociális, illetve gyermekgondozási ellátásban részesülő, vagyonaából élő), 3,9% pedig eltartott. A **gazdasági aktivitás** szerinti összetétel a teljes 15 éves és idősebb népességhez képest kedvezőbb, mivel az agrárvégzettségűek körében a foglalkoztatottak aránya lényegesen magasabb, az eltartottaké pedig töredéke a teljes népességén belülnek.

13. ábra

A mezőgazdasági végzettségűek megoszlása gazdasági aktivitás szerint, nemenként, 2011

A **gazdasági aktivitást** tekintve, a teljes népességre vonatkozó területi jellemzők a mezőgazdasági végzettségre is igazak, vagyis az ország munkanélküliséggel leginkább sújtott területein (Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) kevesebb eséllyel tudtak elhelyezkedni akár szakmá-

jukban, akár azon kívül. Ezzel szemben a fővárosban és Nyugat-Magyarország fejlettebb megyéiben (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas megye) – akárcsak a teljes népesség esetében – a magas foglalkoztatottsági arány alacsony munkanélküliséggel párosult. A férfiak és a nők foglalkoztatási rátája közötti 11 százalékpontos különbség elsősorban abból adódott, hogy a nők körében értelemszerűen lényegesen magasabb a gyermekgondozási ellátásban részesülők aránya. Ezzel együtt utóbbiak között az egyéb inaktív keresők, illetve az eltartottak aránya is magasabb.

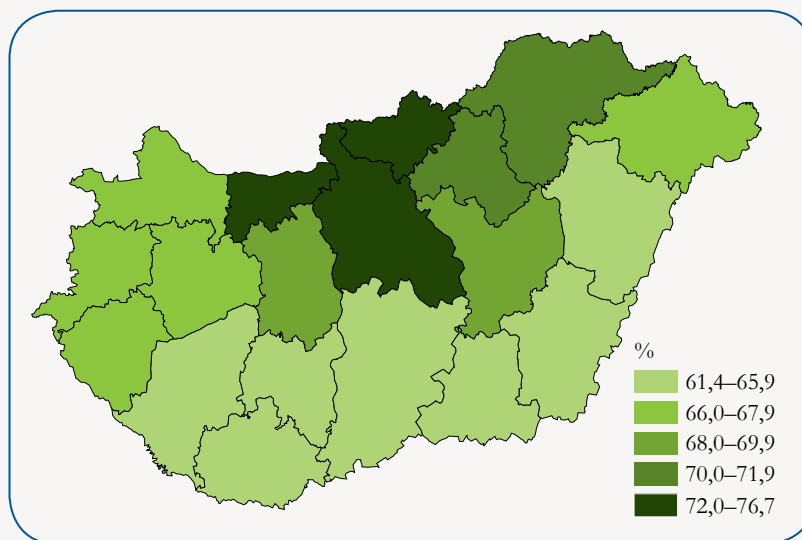
A mezőgazdasági végzettségű népesség 32%-ának, 61 ezer főnek volt az összeírás időpontjában az aktuális vagy az utolsó foglalkozása a megszerzett szakma, illetve valamilyen, a mezőgazdasághoz szorosan kapcsolódó tevékenység. A **szakmában maradók** 60%-a volt aktív dolgozó, 5,0%-a munkanélküli, 33%-a inaktív kereső, 1,9%-a pedig eltartott. Leginkább az erdészet és a halgazdálkodás területén végzetek dolgoztak a szakképesítésüknek megfelelő munkakörben. Közülük minden második keresett és talált a szakmájának megfelelő munkát, míg a kertgazdálkodást tanulók közül csak minden harmadik, a növénytermesztő és állattenyésztőként végzetek közül pedig csak minden negyedik.

A szakmában elhelyezkedő növénytermesztési és állattenyésztési ismereteket szerzők többsége mezőgazdasági mérnökként (19%) dolgozott. Emellett jelentős számban kerültek ki a mezőgazdasági termelést folytató szervezetek szakmai vezetői (14%), mezőgazdasági technikusok (5,9%), növénytermesztők (13%), állattenyésztők (15%), vegyes gazdálkodást folytatók (10%), mezőgazdasági gépek kezelői (3,0%), illetve egyszerű mezőgazdasági foglalkozásúak (4,4%) is. A kertgazdálkodók 42%-ának dísznövény-, virág- és faiskolai kertész volt a szakmája. Az erdészeti szakon végzetek főként erdő- és természetvédelmi technikus (19%), illetve erdő- és természetvédelmi mérnöki (13%), erdészeti (12%), fakitermelő (8,4%) és vadgazdálkodási (16%) foglalkozást folytattak. A halgazdaságban szakmai oklevelet szerzők döntő hányada (56%) pedig halászati foglalkozású volt.

A végzettségi szintjének megfelelő mezőgazdasági foglalkozást választott a felsőfokú végzetek többsége (72%), míg az érettségivel a szakmai tudást is elsajátítók gyakrabban dolgoztak a képzettségi szintjüknél alacsonyabb végzettséget igénylő munkakörben.

14. ábra

A mezőgazdasági végzettségű pályaelhagyók aránya, 2011

A mezőgazdasági végzettségűek többsége (68%) a 2011. évi népszámlálás időpontjában nem dolgozott a szakmájában. A **pályaelhagyók** (lásd módszertan) között közel fele-fele arányban találhatóak a nők és a férfiak. Ezzel szemben a megfelelő neműeken belül az arányok jelentősen eltérnek, míg száz mezőgazdasági végzettségű férfiből 59 nem a tanult szakmájában dolgozott, addig ugyanennyi nő közül 81. A 30 és 44 év közöttiek körében a legmagasabb azoknak az aránya, akik nem maradtak a szakmájukban. A 30–34 éves nőknél – a pályán maradókhhoz hasonlóan – előtérbe került a gyermekvállalás, esetükben a gyermekgondozási ellátásban részesülők aránya meghaladta a munka nélkül lévőkét.

5. Agrárvégzettség a gazdasági szervezetekben és az egyéni gazdaságokban

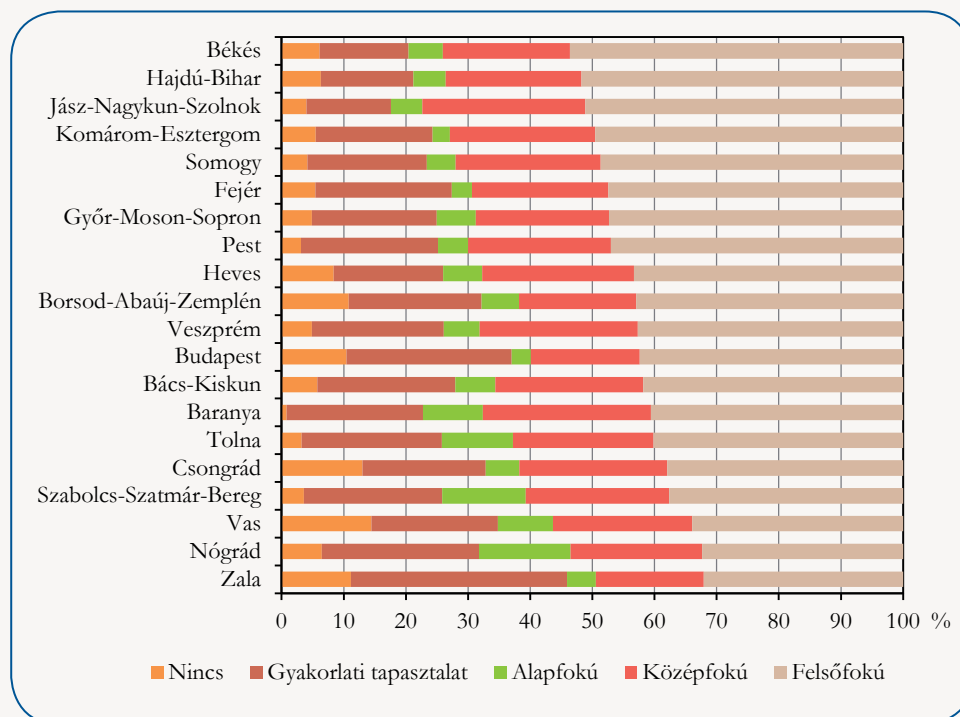
5.1. A mezőgazdasági szervezetek irányítóinak agrárvégzettsége

A 2010. évi általános mezőgazdasági összeírás (ÁMÖ) idején regisztrált 9,2 ezer agrárgazdasági szervezet irányítójának 73%-a, 6,7 ezer fő rendelkezett valamilyen **mezőgazdasági végzettséggel**. Az irányítók legnagyobb része, 44%-a felsőfokú, 22%-a középfokú, 7%-a pedig alacsony fokú mezőgazdasági képzettséggel vezette a gazdaságot, míg 21%-uk gyakorlati tapasztalattal, 6%-uk pedig szakmai képzés és gyakorlati tapasztalat nélkül.

Az agrár tanulmányok területén a **legképzettebbek** a Jász-Nagykun-Szolnok megyei gazdasági szervezetek irányítói, ahol az alacsony-, a közép- és a felsőfokú szakmai végzettségűek együttes aránya meghaladta a 82%-ot, míg a legkevésbé képzettek Zala megyében, ahol ez az arány mindössze 54% volt. A gazdaságirányítók legmagasabb agrárvégzettség szerinti összetétele alapján a megyék között jelentős különbségek mutatkoztak: Békés, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyében az irányítók valamivel több mint fele, Zala és Nógrád megyében azonban kevesebb mint egyharmada rendelkezett agrárdiplomával. A középfokú szakirányú képzésük aránya Baranya, az alacsony fokúaké Nógrád megyében haladta meg legnagyobb mértékben az országos átlagot.

15. ábra

A gazdasági szervezetek irányítóinak legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerinti összetétele megyénként, 2010

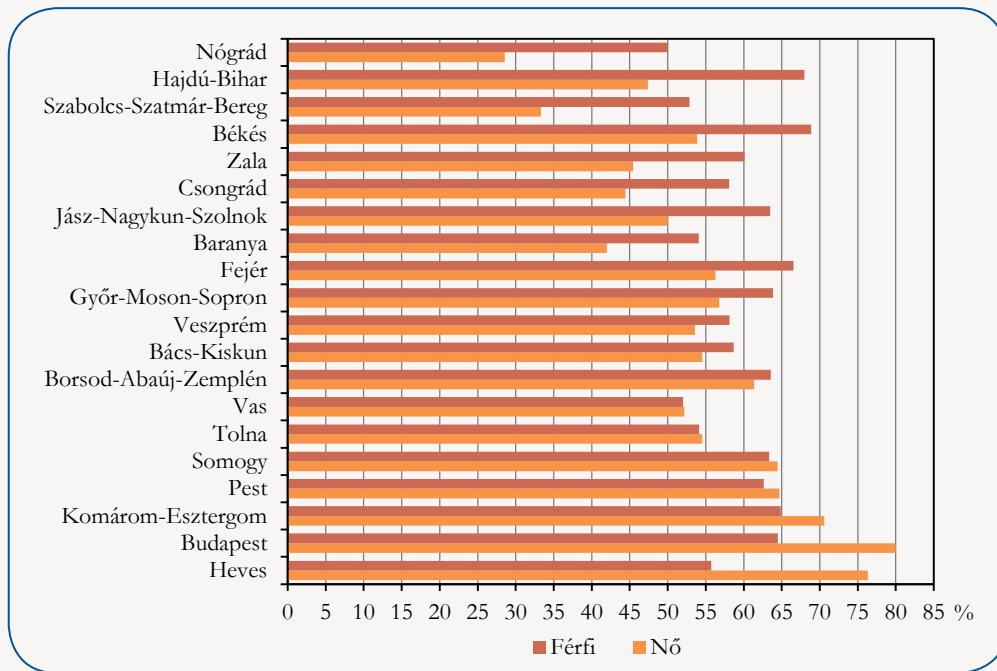
A gazdasági szervezetek irányítóinak között jelentős a férfítöbbség (86%), ami az agrárvégzettségűeknél még inkább megmutatkozott: körükben a **nemek** aránya 89–11% volt a férfiak javára. 2010-ben a gazdasági szervezeteket irányító férfiak háromnegyedének, a nők 58%-ának volt valamilyen szintű mezőgazdasági végzettsége.

A szakirányú végzettséggel rendelkezők többsége (60%) felső-, 31%-a közép-, 9,0%-a pedig alacsony fokú szakmai képzettséget szerzett. Az egyes **képzettségi szintek** esetében területenként jelentősek a nemek közötti különbségek. A diplomás férfiak arányában kiemelkedett Békés és Hajdú-Bihar megye, ahol a felsőfokú végzettségűek aránya megközelítette a 70%-ot, a nőknél pedig a főváros (80%) és Heves

megye (76%). A felsőfokú végzettségű férfiak aránya 13 megyében magasabb, mint a nőké. A legnagyobb mértékű eltérés a két nem között Nógrád megyében mutatkozott, ahol az agrárvégzettségű gazdasági szervezetet irányító férfiak fele, a nők 29%-a rendelkezett felsőfokú szakmai képzettséggel. A diplomás nők aránya a legnagyobb mértékben Heves megyében haladta meg a férfiakét.

16. ábra

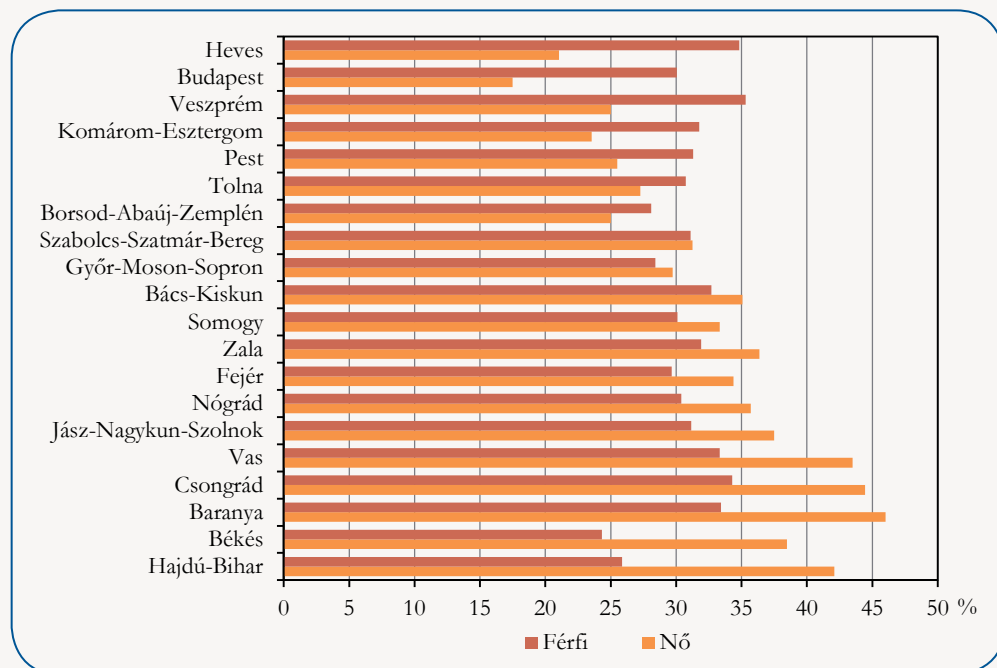
A felsőfokú végzettséggel rendelkező irányítók aránya a mezőgazdasági végzettségűeken belül, megyénként, nemek szerint, 2010

A középfokú végzettségűek esetében a férfiak részaránya Veszprém és Heves megyében, a nőké pedig Baranya és Csongrád megyében volt a legmagasabb. A nők aránya Hajdú-Bihar és Békés megyében haladta meg legjobban a férfiakét.

17. ábra

A középfokú végzettséggel rendelkező irányítók aránya a mezőgazdasági végzettségűeken belül, megyénként, nemek szerint, 2010

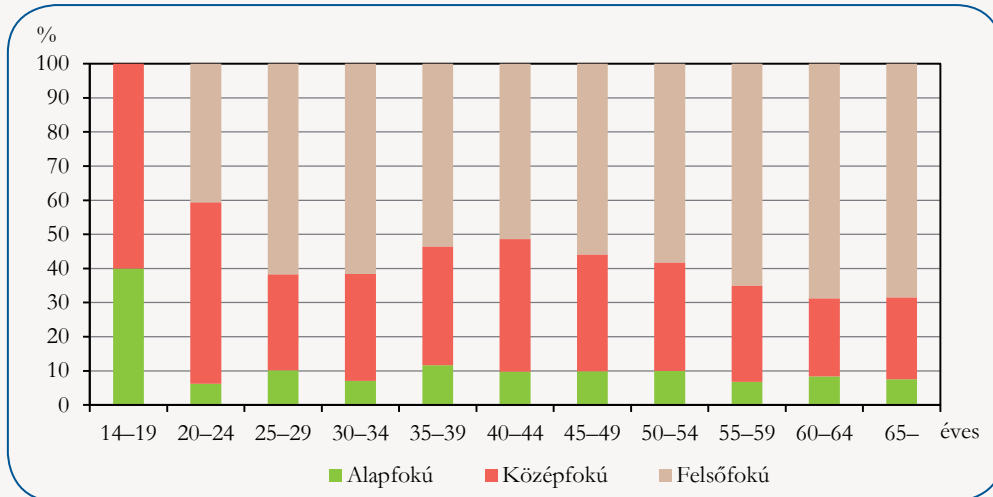

A 2010. évi ÁMÖ adatai szerint a gazdasági szervezetek irányítói közül az alap-, a közép- és a felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők együttes aránya a 20–39 évesek, illetve az 54 év felettek **korcsoportjaiban** meghaladta az országos átlagot (73%), legnagyobb mértékben a 60–64 évesek körében (78%).

A szakirányú végzettségűeken belül a felsőfokú diplomával rendelkezők aránya szintén az 54 év feletteknél volt a legmagasabb, 65–69%, őket a 25–34 évesek követték 62%-kal. Ugyanakkor a 40–44 éves korcsoportban a gazdasági szervezetek irányítóinak alig valamivel több mint fele szerzett szakmai felsőfokú képesítést.

18. ábra

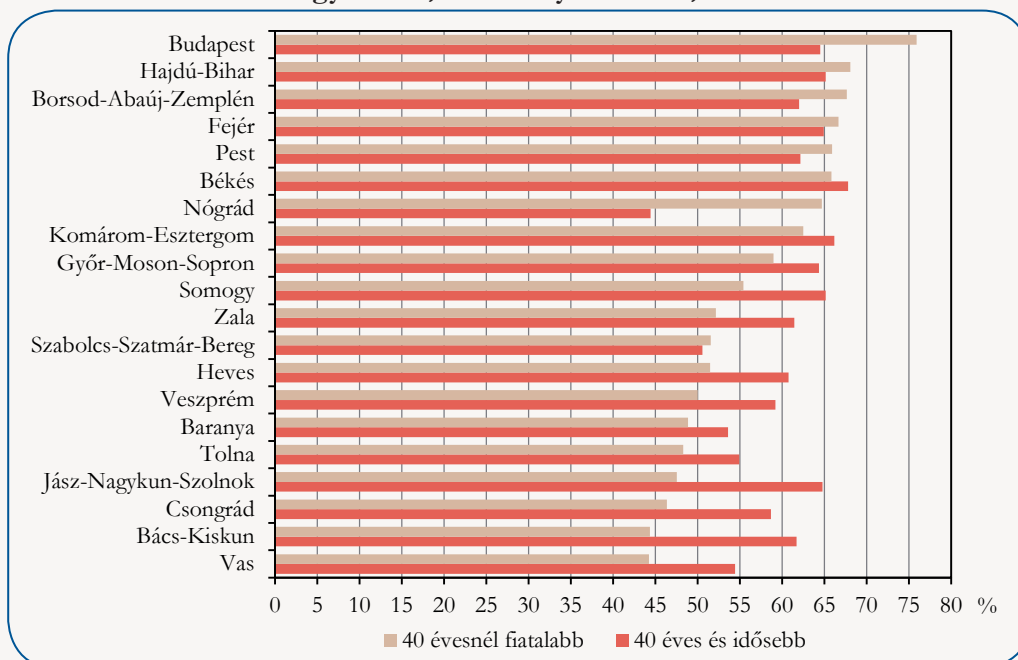
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező irányítók megoszlása korcsoportonként, képzettségi szint szerint, 2010

Mindkét nem esetében viszonylag jól kirajzolódtak az említett különbségek, de amíg a férfiaknál a szakmai képesítésük közül a legnagyobb arányban (66–70%) az 55 éves vagy annál idősebb irányítók rendelkeztek felsőfokú diplomával, addig a nőknél a 25–34 éves fiatalok (66–67%). A diplomások aránya a férfiaknál és a nőknél egyaránt a 40–44 éves korcsoportban volt a legalacsonyabb, előbbieknél 52, utóbbiaknál pedig csupán 42%.

19. ábra

A felsőfokú végzettséggel rendelkező irányítók aránya a mezőgazdasági végzettségűeken belül, megyénként, korosztályok szerint, 2010

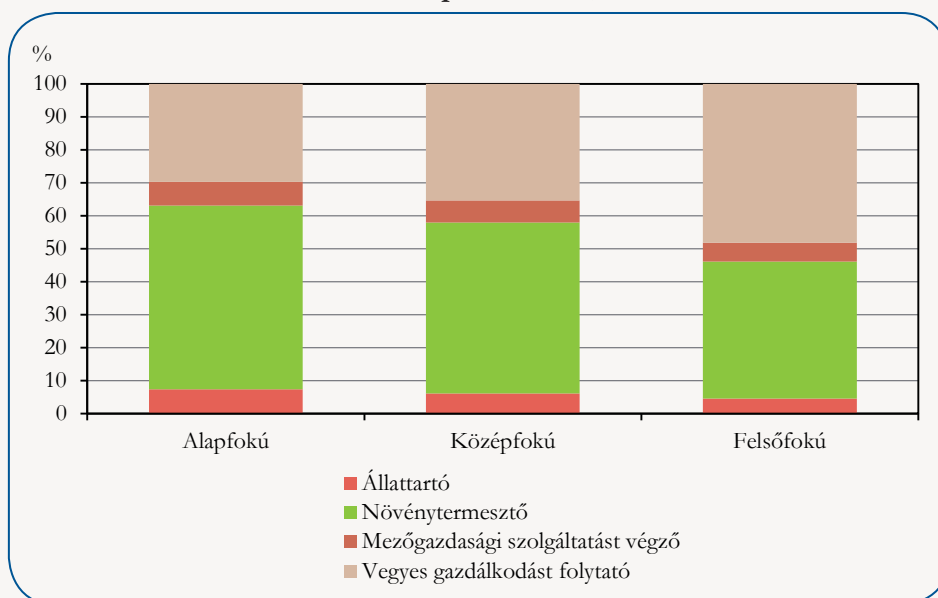

2010-ben a 40 évesnél fiatalabb, illetve a 40 éves vagy idősebb irányítók agrárvégzettségét tekintve nem mutatkozott jelentősebb különbség: előbbiek 74, utóbbiak 73%-a rendelkezett alap-, közép- vagy felsőfokú mezőgazdasági képesítéssel. A szakirányú végzettségűeken belül a 40 év alatti fiatal irányítók 57%-a szerzett felsőfokú diplomát, a 40 év feletti korosztályban ez az arány megközelítette a 61%-ot. A fiataloknál Budapest (76%) kiemelkedő arányát Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén és Fejér megye követte: mindhárom megyében a mezőgazdasági végzettségű fiatalok több mint kétharmada felsőfokú szakmai képesítéssel vezette a gazdaságot. Ugyanakkor a 40 évesnél idősebbek között Békés megyében volt a legmagasabb (68%) a felsőfokú képzettségűek aránya.

A felsőfokú mezőgazdasági végzettségűek közül többen vállalkoztak vegyes **profilú** gazdaság irányítására, mint a közép-, illetve az alapfokú képzettségűek. A diplomás irányítók majdnem fele vegyes gazdálkodást folytató, 42%-uk kizárólag növénytermesztéssel foglalkozó gazdasági szervezet élén állt. Ugyanakkor a közép-, valamint az alapfokú képzettségűek által irányított gazdaságok többsége – 52, valamint 56%-a – kizárólag növénytermesztéssel foglalkozott, és csupán 35, illetve 30%-uk folytatott vegyes profilú gazdálkodást.

20. ábra

A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező irányítók megoszlása képzettségi szintenként, a termelés típusa szerint, 2010

A 40 év alattiaknál mindhárom képzettségi szint esetében magasabb volt a csak állattartással foglalkozók, illetve a kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végzők aránya, mint a 40 éves vagy idősebb irányítóknál. A felsőfokú képzettségű fiatalok közül kevesebben (45%) irányítottak vegyes profilú gazdaságot, mint a 40 feletti diplomások (49%). Az alap-, valamint a középfokú végzettségű fiataloknál pedig a kizárólag növénytermesztéssel foglalkozók aránya maradt el jelentősebben – 7,4, illetve 6,6 százalékponttal – az idősebbektől.

5. 2. Agrárvégzettség az egyéni gazdaságokban

A 2010. évi census adatai alapján közel 568 ezer **egyéni gazdaságban** 509 ezer fő segítette a gazdálkodókat a mezőgazdasági munkában. Így az egyéni gazdaságokban összesen több mint egy millió (1077 ezer) fő végzett gazdálkodóként, annak házas- vagy élettársaként, illetve más nem fizetett munkaerőként valamilyen mezőgazdasági tevékenységet. A továbbiakban az egyéni gazdaságok munkájában a gazdálkodó mellett nem alkalmazottként részt vevőket együttesen segítő családtagnak tekintjük. Az egyéni gazdálkodók és a segítő családtagok megyénkénti eloszlása csaknem teljes mértékben követte az egyéni gazdaságoknál megfigyelt összetételt. A legtöbben Szabolcs-Szatmár-Bereg (13%) és

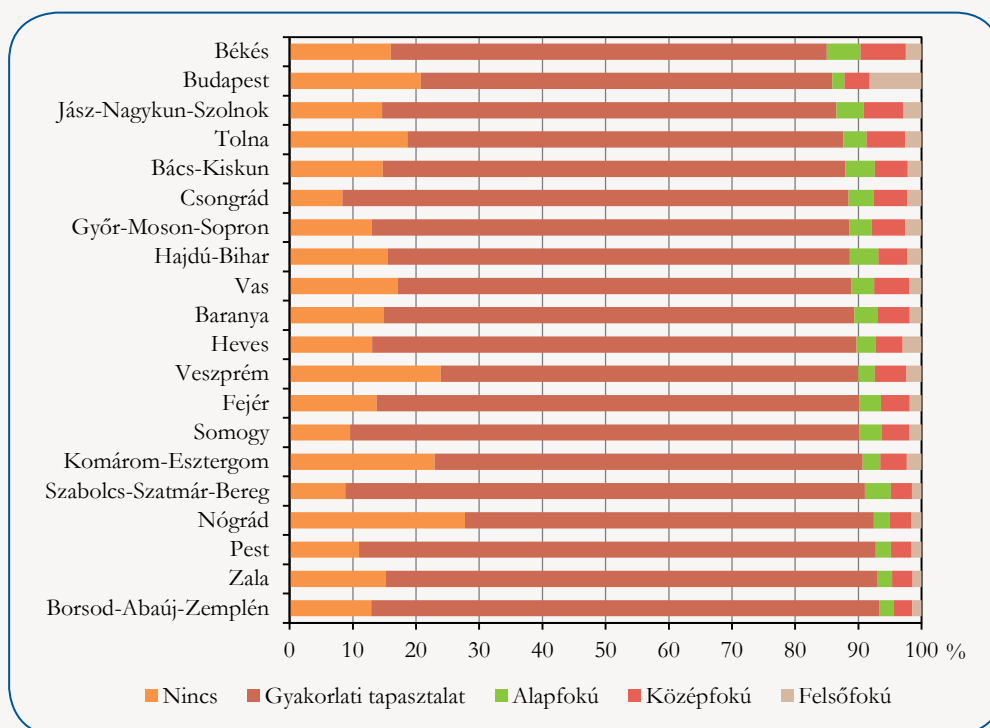
Bács-Kiskun (9,2%) megyében, míg a legkevesebben – a főváros elenyésző hányadát (0,2%) követően – Komárom-Esztergom (1,9%) és Nógrád (2,0%) megyében gazdálkodtak.

Az egyéni gazdaságokban a gazdálkodók és segítő családtagok mezőgazdasági **iskolázottsági szintje** jóval alacsonyabb, mint a gazdasági szervezetek irányítóié. Esetükben átlagosan 10% körül alakult a szakmai képesítéssel rendelkezők aránya, amely összességében mintegy 110 ezer főt jelentett. A gazdálkodók és segítő családtagok jelentős többsége mezőgazdasági képzettség nélkül, gyakorlati tapasztalat alapján (76%) vagy annak hiányában (14%) gazdálkodott.

Szakmailag a legképzettebbek a Békés megyei gazdálkodók és segítő családtagjaik, közöttük az alap-, a közép- és a felsőfokú végzettségűek együttes aránya 15%, ezzel szemben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében csupán 6,6%.

21. ábra

A gazdálkodók és segítő családtagok legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerinti összetétele az egyéni gazdaságokban, megyénként, 2010

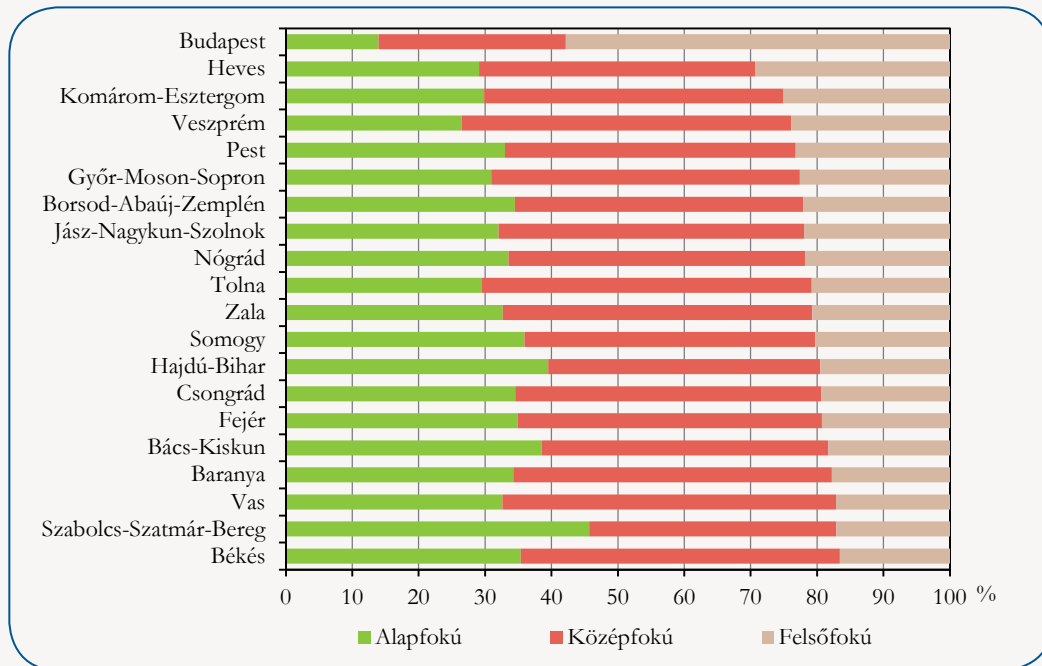

Az egyéni gazdálkodók és a segítő családtagok 43%-ának volt valamilyen gazdaságon kívüli **jövedelemszerző tevékenysége**, és fő- vagy mellékfoglalkozásuk mellett folytatták a mezőgazdasági munkát. Mindössze 4,2% azok aránya, akik gazdasági aktivitás alapján foglalkoztatottnak számítanak, és csak a gazdaságból származott jövedelmük. Ez utóbbiak között azonban az átlagosnál jóval magasabb (22%) a szakirányú képzésben részesültek aránya, különösen Győr-Moson-Sopron és Békés megyében (29%).

Az egyéni gazdaságokban a mezőgazdasági végzettségűek 20%-a felsőfokú, 44%-a középfokú, 36%-a pedig alapfokú szakmai képesítéssel rendelkezett. Az egyes mezőgazdasági **képzettségi szinteket** tekintve területenként – a főváros kivételével – nem mutatkoztak kiugró eltérések. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők részaránya – Budapest kiemelkedő 58%-os értékét követően – megyénként, 17–29% között szóródott. A diplomások aránya Heves megyében volt a legmagasabb, míg a legalacsonyabb Békés megyében. A középfokú szakmai képesítésűek hányada Vas, Tolna és Veszprém megyében (50%), az alapfokúaké Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (46%) haladta meg leginkább az országos átlagot. A szakmai képzésben részesültek közül a budapestiek (86%) után a Veszprém megyei egyéni gazdálkodók és segítő családtagjaik a legiskolázottabbak, ahol a közép- és felsőfokú szakirányú képzettséggel rendelkezők együttes aránya 74%, ezzel szemben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében csupán 54%.

22. ábra

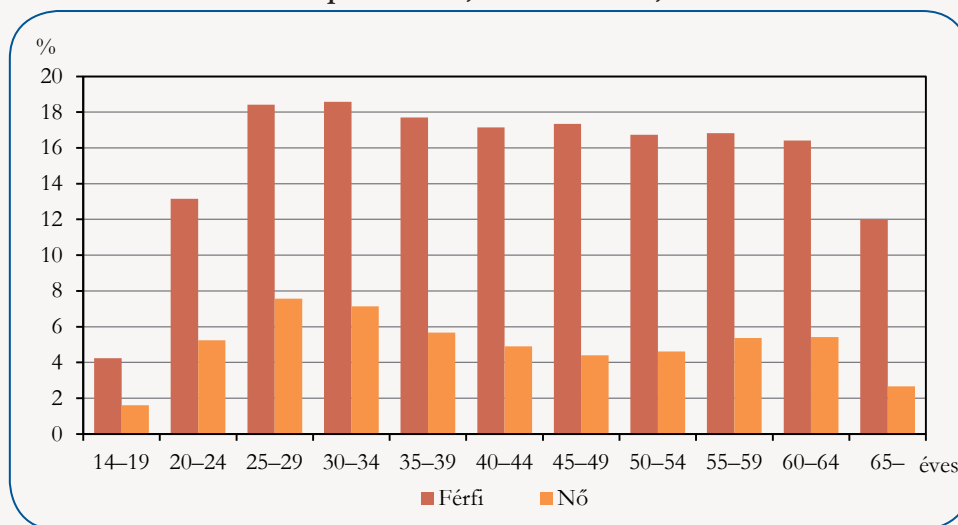
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok képzettségi szint szerinti megoszlása, megyénként, 2010

Az egyéni gazdálkodók és segítő családtagok körében a **nemek aránya** alig tért el egymástól, 51–49% volt a férfiak javára, azonban a szakmai végzettséget nemenként tekintve közel sem ilyen kiegyenlítették az arányok. A férfiak jóval nagyobb hányada (16%-a) részesült alap-, közép- vagy felsőfokú mezőgazdasági képzésben, mint a nőknek (4,6%). Ugyanakkor az egyes képzettségi szintek terén nem mutatkozott számottevő különbség, mindkét nem esetében a szakirányú végzettségűek 20–21%-a rendelkezett diplomával, 44–45%-a közép-, 36%-a pedig alapfokú képesítéssel. A képzettségi szint szerinti összetételben megyénként sem figyelhetők meg a nemek között jelentős különbségek.

23. ábra

A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok aránya korcsoportonként, nemek szerint, 2010

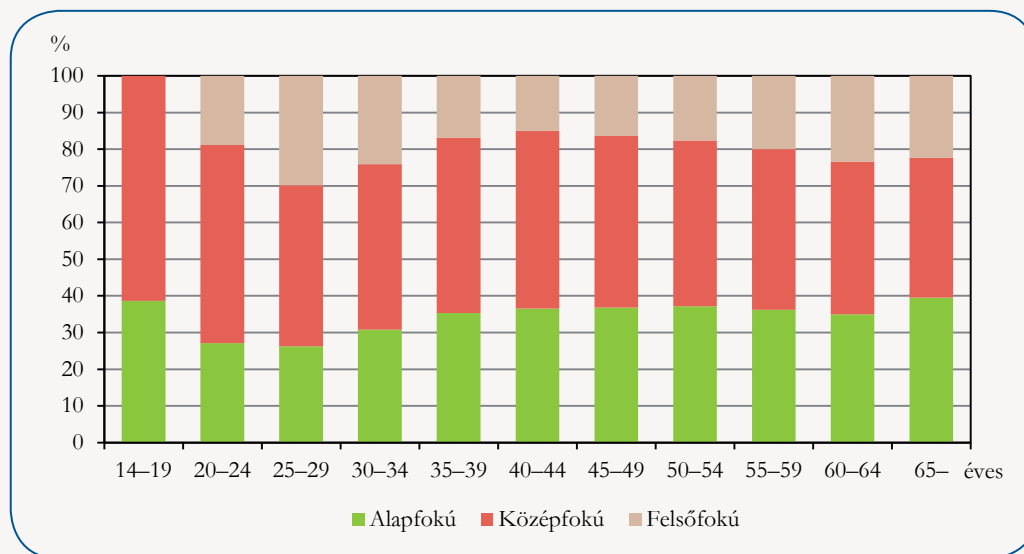
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők aránya a 25–64 évesek valamennyi (5 évenkénti) **korcsoportjában** hasonlóan, 11–13% között alakult. A 40 évesnél fiatalabb, illetve a 40 éves vagy idősebbek agrárvégzettségét tekintve sem figyelhető meg számottevő eltérés: előbbieket 11, utóbbiak 10%-a

rendelkezett alap-, közép- vagy felsőfokú szakmai képesítéssel. Ugyanakkor a nemek közötti különbségek a korcsoportonkénti összetételben is megmutatkoztak, a szakirányú végzettségűek aránya a férfiaknál minden korcsoportban magasabb, mint a nőknél. A férfiak közül a 30–34, a nőknél a 25–29 év közöttiek a legképzettebbek, az alap-, a közép- és a felsőfokú végzettségűek együttes aránya az előbbieknél 19, az utóbbiaknál 7,6%.

A szakmai képzésben részesültek közül a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya ugyancsak az említett két korcsoportban volt a legmagasabb, a 25–29 évesek 30, a 30–34 évesek 24%-a szerzett felsőfokú diplomát.

24. ábra

A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok megoszlása korcsoportonként, képzettségi szint szerint, 2010

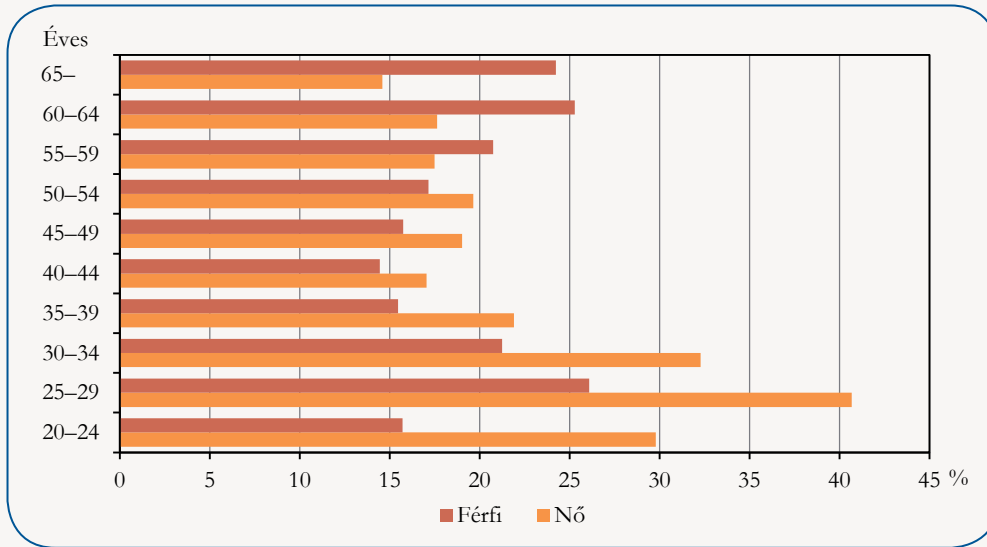

Az egyes korcsoportokban igen jelentősek a nemek közötti különbségek a felsőfokú végzettség tekintetében. A népesség egészéhez hasonlóan a mezőgazdasági szakirányú képzésben részesült 40 év alatti fiatal nők jóval nagyobb része (30%) szerzett felsőfokú diplomát, mint a 40 év alatti férfiak (19%). A 40 évesnél fiatalabb nők minden korcsoportjában az átlagot meghaladó a felsőfokú szakmai végzettséggel rendelkezők aránya, kiemelkedően a legmagasabb a 25–29 évesek között. Ugyanakkor a mezőgazdasági képzésben részesült 40 éves és idősebb nők körében minden korcsoportban elmaradt a felsőfokú végzettségűek részaránya a fiatalokétól, és összességében csak 17%-uk szerzett diplomát. A férfiaknál nem számottevő a különbség a két korosztály között, a 40 év alattiak 19, az idősebbek 20%-a szerzett felsőfokú képesítést. A korcsoportonkénti összetétel alapján a 25–29 éves, illetve a 60 év feletti férfiak képzettségi szintje haladta meg leginkább az átlagot, míg a 40–44 éves korcsoportban volt a legalacsonyabb a diplomások aránya, csupán 14%.

A szakirányú végzettségűeken belül – a főváros után – Heves megyében a legnagyobb a diplomások aránya, mind a 40 év alatti fiatalok (30%), mind az idősebbek (29%) között. Ezzel szemben a skála másik végén a 40 év alatti fiatalok esetében Vas megye állt, 15%-kal, az idősebbeknél pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megye, ahol a felsőfokú végzettségűek aránya egyaránt 16%.

25. ábra

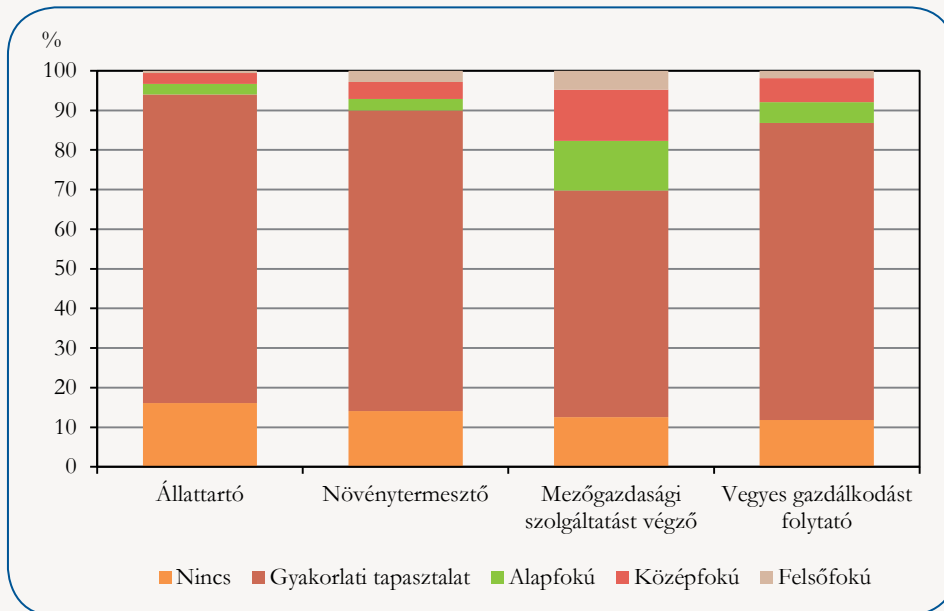
A mezőgazdasági végzettségűeken belül a felsőfokú végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok aránya korcsoportonként és nemenként, 2010

A kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végző egyéni gazdaságokban jóval magasabb az alap-, a közép, valamint a felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők együttes aránya (30%), mint a többi **termelési típus** esetében. Az iskolázottságot tekintve a csak állattartó gazdaságokban a legképzetlenebbek a gazdálkodók és a segítő családtagok, mindössze 6,0%-uk rendelkezett valamilyen szintű szakirányú képesítéssel.

26. ábra

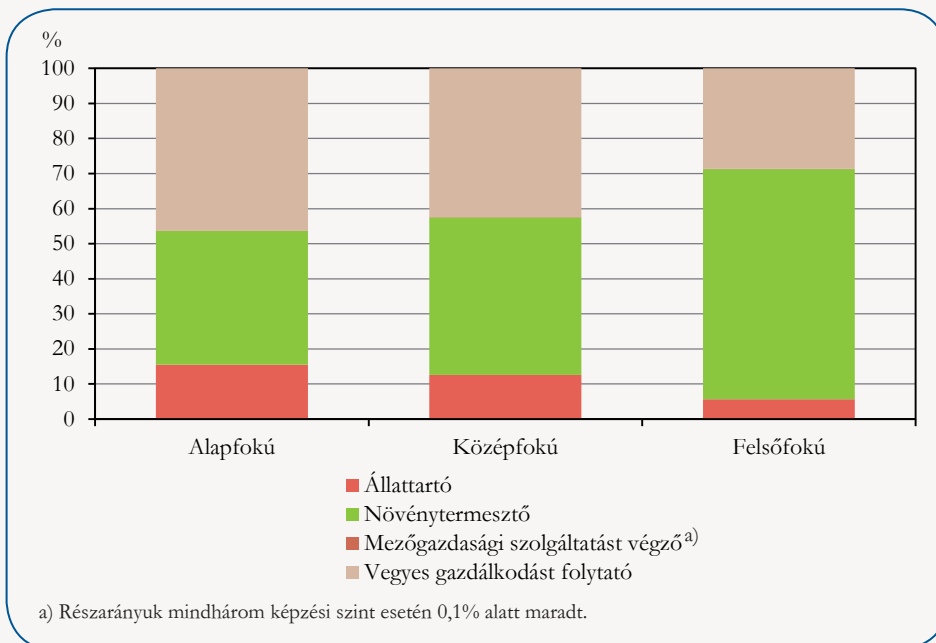
A gazdálkodók és segítő családtagok legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerinti összetétele az egyéni gazdaságokban, a termelés típusa szerint, 2010

A felsőfokú végzettségű gazdálkodók és segítő családtagok többsége (mintegy kétharmada) kizárólag növénytermesztéssel foglalkozott, az alapfokú végzettségűek közül a legtöbben (46%) vegyes gazdálkodást folytattak. A középfokú képesítéssel rendelkezők között csaknem azonosan alakult a csak növénytermesztéssel foglalkozók, illetve a vegyes gazdálkodást folytatók részaránya. A kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végzők száma az egyéni gazdaságokban igen alacsony, részarányuk mindhárom képzési szint esetén elenyésző.

27. ábra

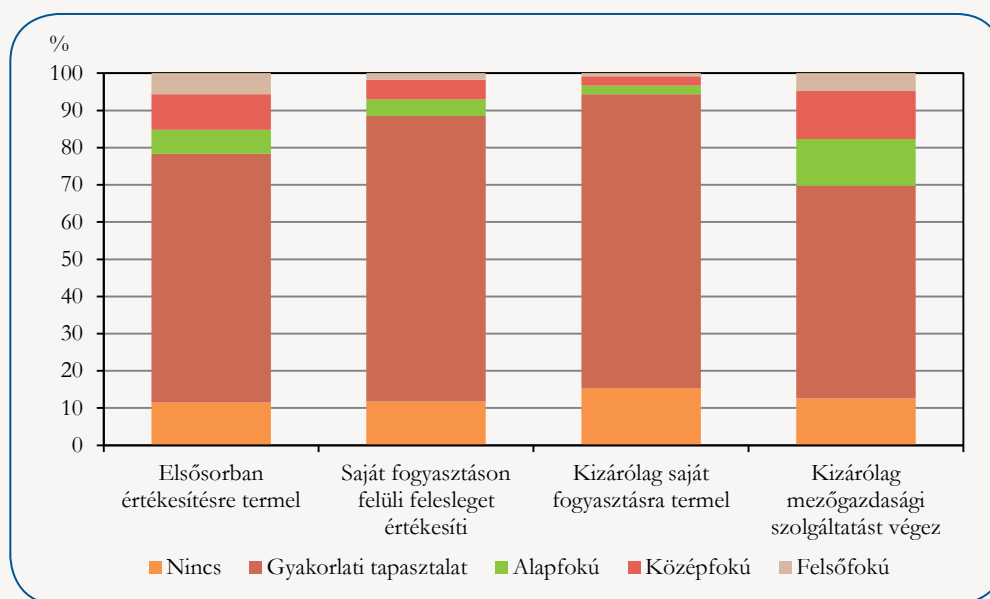
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok megoszlása képzettségi szintenként, a termelés típusa szerint, 2010

Az egyéni gazdaságokban a **gazdálkodás célja** szerint a kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végző gazdálkodók és segítő családtagok, valamint az elsősorban értékesítésre termelők szakmai iskolázottsági szintje jelentősen meghaladta az átlagot. 2010-ben az elsősorban piacra termelők körében volt a legnagyobb a felsőfokú végzettségűek aránya (5,7%), a közép- és az alapfokú végzettségűekkel együtt csaknem 22%-uk részesült valamilyen mezőgazdasági képzésben. Ugyanakkor a kizárólag saját fogyasztásra termelőknél az alap-, a közép- és a felsőfokú végzettségűek együttes aránya nem érte el a 6%-ot sem.

28. ábra

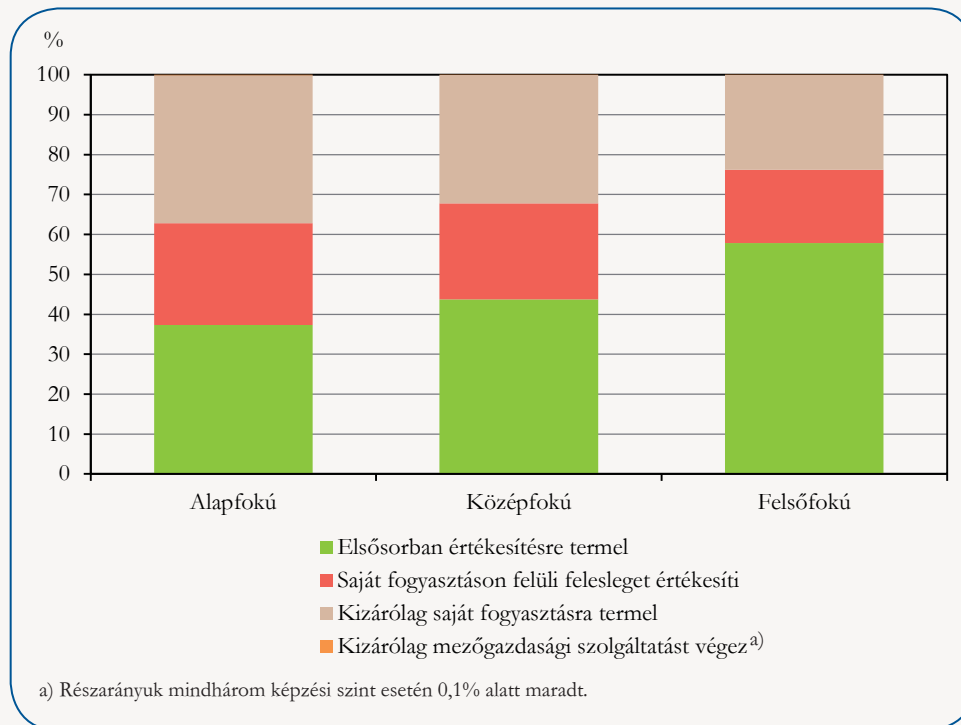
A gazdálkodók és segítő családtagok legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerinti összetétele az egyéni gazdaságokban, a gazdálkodás célja szerint, 2010

A szakmai végzettségi szint emelkedésével egyre nagyobb az elsősorban értékesítésre termelők aránya. Míg az alapfokú képzettségűek 37%-a, addig a diplomások többsége (58%-a) főként a piacra termelt.

29. ábra

A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok megoszlása képzettségi szintenként, a gazdálkodás célja szerint, 2010

A felsőfokú végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és családtagok körében Hajdú-Bihar megyében volt a legnagyobb (71%) az elsősorban értékesítésre termelők aránya, míg Baranyában a legkisebb (41%).

6. A területi összefüggések vizsgálata

A mezőgazdasági végzettséghez, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint az általános gazdasági és aktivitási mutatók alapján végzett faktoranalízis során (19 mutató megnevezése, faktorokba sorolása – lásd módszertan) 4 összevont mutatócsoport alakult ki:

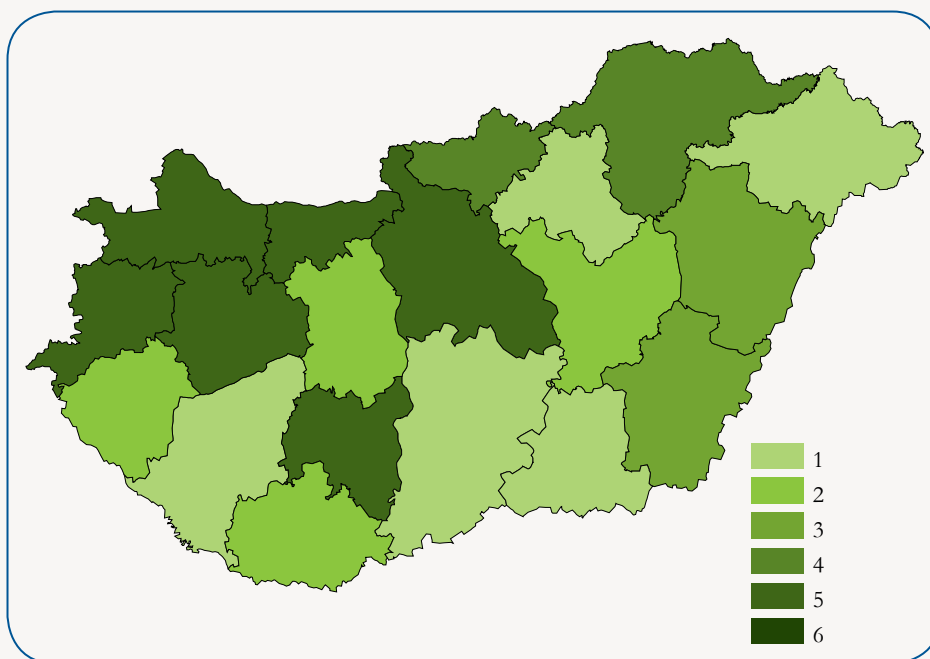
- foglalkoztatás és pályán maradás a mezőgazdaságban,
- gazdasági aktivitás és kereset,
- mezőgazdasági végzettség és a pálya választását befolyásoló tényezők,
- mezőgazdasági szakképzés.

Az összevont mutatók alapján Magyarország megyéi öt hasonló jellemzőkkel bíró csoportba (klaszterbe) sorolhatók, míg a főváros speciális helyzetéből adódóan egymaga alkot egy klasztert:

1. Bács-Kiskun, Csongrád, Heves, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg
2. Baranya, Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok, Zala
3. Békés, Hajdú-Bihar
4. Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád
5. Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest, Tolna, Vas, Veszprém
6. Budapest

30. ábra

Klaszterek

A megyék **első** csoportjában (Bács-Kiskun, Csongrád, Heves, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) jellemzően erős a középfokú szakképzésen belül a mezőgazdasági szakirány. Ebből adódóan a lakosság körében országos átlag feletti a mezőgazdasági végzettek aránya. A nemzetgazdasági ágakon belül az agrárium súlya jelentős, úgy a hozzáadott értékből való részesedése, mint a foglalkoztatottakon belüli aránya. A mezőgazdaságban a foglalkoztatottak aránya a 15–74 éves népességből lényegesen kedvezőbb, mint a nemzetgazdaság egészében, ugyanakkor a gazdaságilag aktívakon belül a munkanélküliek aránya viszonylag magas. A mezőgazdaságban alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete elmarad az országos átlagtól, ez és a magas munkanélküliség ösztönzik a pálya elhagyását. A megyék agrárjellegét támasztja alá a mezőgazdasági főtevékenységű gazdasági szervezetek és az egyéni gazdálkodók ezer lakosra jutó magas száma.

A **második** csoport négy megyéjében – Baranya, Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok, Zala – a mezőgazdasági szakképzés nem emelkedik ki különösebben a többi szakképzési terület közül, azonban a lakosság körében az agrárvégzettségűek jelentős számban képviseltetik magukat. Ezt a mezőgazdaságnak a nemzetgazdasági ágak között betöltött szerepe is indokolja, így a bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása is országos átlag feletti. A pályán maradást támogatja az egyes agrárágazatokban relatíve magas átlagkereset. A területi adottságoknak megfelelően Baranya, Fejér és Jász-Nagykun-Szolnok megyében a növénytermesztés és állattenyésztés területén, míg Zala megyében az erdőgazdálkodás területén országosan is kiemelkedő az átlagkereset. A mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők körében a foglalkoztatás aránya is magasabb, mint a nemzetgazdaság egészében.

A **harmadik** csoportot két teljesen eltérő gazdasági adottságokkal rendelkező alföldi megye – Békés és Hajdú-Bihar – alkotja. A különbségek ellenére a mezőgazdasági mutatók területén a két megye között sok a közös pont. Az egy főre jutó GDP alapján a két megye között csaknem 500 ezer forint a különbség, Hajdú-Bihar a megyék rangsorának az erős középmezőnyében, míg Békés a rangsor végén helyezkedik el. Ennek ellenére mindkét megyére jellemző, hogy a mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből jelentősen meghaladja az országos átlagot. A középfokú szakképzés jelentősége kevésbé kiemelkedő, viszont a megszerzett szakmai tapasztalatot a lakosság helyben kamatoztatja. A mezőgazdasági végzettségekben belül magas a pályát elhagyók aránya, de a szakmában maradók kisebb hányada kényszerül napi ingázásra. A szakmai képzettség szempontjából még kiemelendő, hogy arányaiban Hajdú-Biharban él a legtöbb felsőfokú mezőgazdasági végzettségű. A népességszámra vetítve az agrárprofilú gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok aránya meghaladja az országos átlagot, mégis alacsony a foglalkoztatás és magas a munkanélküliség ebben a gazdasági ágban. A kedvezőtlen munkaerő-piaci folyamatok általánosságban is jellemzőek e két megyére.

A **negyedik** csoportba is két megye – Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád – tartozik. A legutóbbi teljes körű agrárcenzus idején a mezőgazdasági terület aránya a termőterületből Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 63%-ot, Nógrádban még ennél is kevesebb, mindössze 44%-ot jelentett, ami lényegesen elmaradt az országos átlagtól (70%). E megyék gazdaságilag is nehéz helyzetben vannak. A bruttó hazai termék egy főre jutó értéke alapján a megyék közötti rangsor alján helyezkednek el. A munkaerő-piaci mutatóik (foglalkoztatási arány, munkanélküliségi ráta) a legkedvezőtlenebbek az országban, ami a mezőgazdaságra fokozottan igaz. Az elhelyezkedési nehézségek mellett az alacsony átlagkereset is súlyosbítja a lakossági terheket. A szakképzésből minimális a mezőgazdaság részesedése, ami a mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők arányában is megmutatkozik. Közülük azoknak, akik a megszerzett végzettségüknek megfelelően kívánnak elhelyezkedni, számolniuk kell az ingázás, a megyén kívüli munkavállalás lehetőségével.

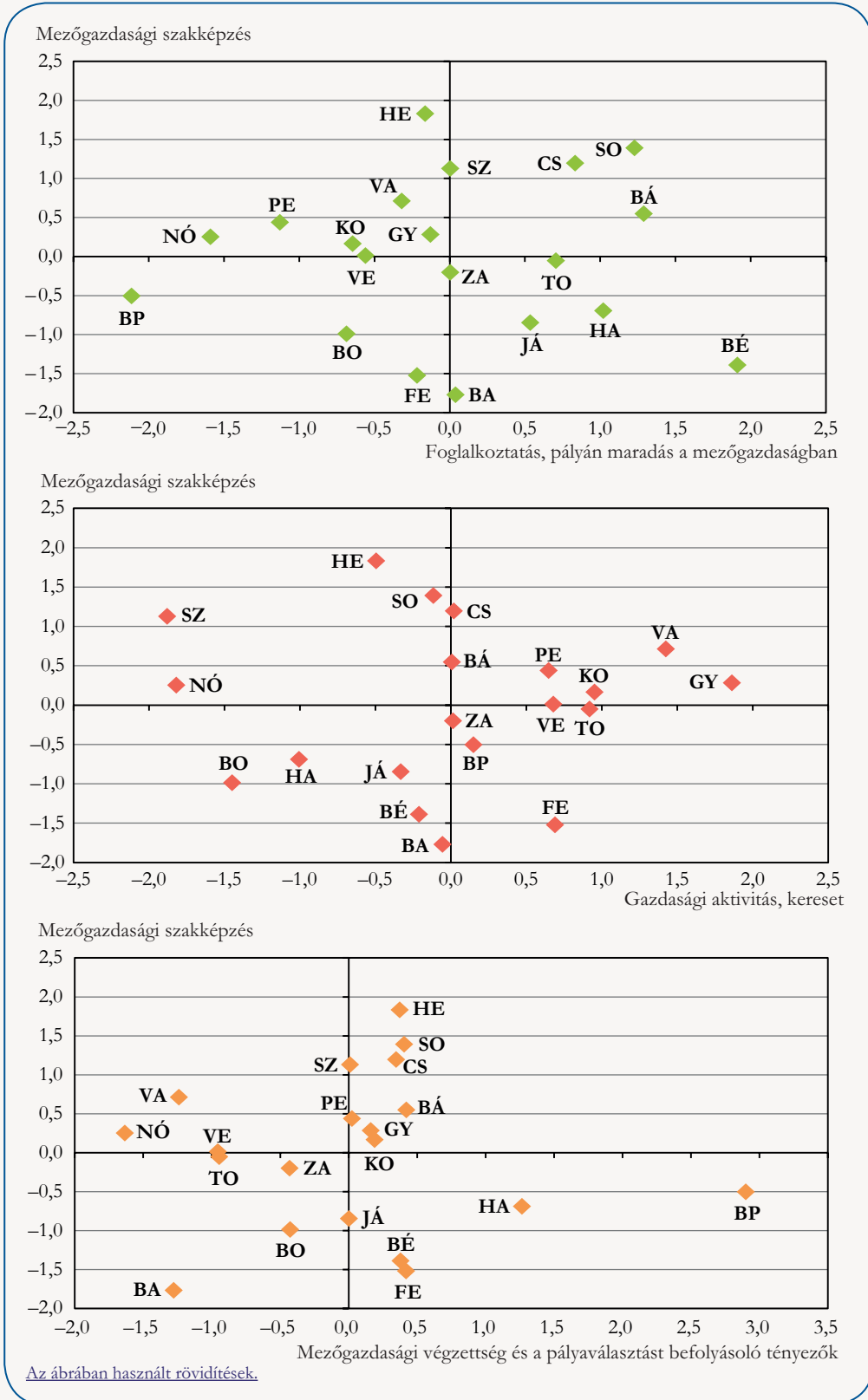
Az **ötödik** csoportba Pest megye mellett öt dunántúli megye (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Tolna, Vas, Veszprém) került. Ezek az ország gazdaságilag fejlettebb területei, ahol – Veszprém megye csekély lemaradásától eltekintve – az egy főre jutó GDP összege meghaladja a 2 millió forintot. Tolna kivételével a mezőgazdaságnak nincs kiemelt szerepe a hozzáadott érték megtermelésében, ezzel együtt a gazdasági ág hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez a megyék többségénél országos átlag feletti. A klaszterbe tartozó megyéket alacsony munkanélküliségi ráta jellemzi, ami ugyanúgy igaz a nemzetgazdaság egészére, mint a mezőgazdasági végzettségű lakosságra. A mutató még a legmagasabb értékkel rendelkező Pest, illetve Komárom-Esztergom megyében is mindössze 9%. A kedvező munkaerő-piaci viszonyok a mezőgazdaságban magasnak tekinthető átlagkeresettel párosultak, az egyes megyékben országos átlag körüliek vagy meghaladták azt. Ennek ellenére a mezőgazdasági végzettségek közül sokan választottak szakmájuktól eltérő munkahelyet, illetve a pályán maradók közül sokan lakóhelyüktől eltérő településen dolgoznak. Az ingázók aránya Veszprém megyében a legmagasabb, meghaladja a szakmában dolgozó mezőgazdasági végzettségűek 50%-át. Ennek ellenére a középfokú szakmai oktatásban hangsúlyos a mezőgazdasági szakképzés.

A **főváros** speciális helyzetéből adódóan külön klasztert alkot. A mezőgazdasági középfokú és felsőfokú képzés egyaránt jelen van a szakképzési területek között, de tanulólétszámból országosan csekély hányadban részesedik. Mivel a mezőgazdaság alig kap teret Budapest gazdasági életében, az országban itt a legalacsonyabb a mezőgazdaságban tevékenykedő gazdasági szervezet, illetve egyéni gazdálkodó lakónépességre vetített száma. A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező népesség többsége kitartott a

megszerzett szakmája mellett, viszont a mezőgazdasági területek hiánya miatt a döntő többség (70%-uk) kénytelen a fővároson kívül gazdálkodni, vagyis más településre jár el dolgozni. Az országosan kiemelkedő gazdasági és munkaerő-piaci feltételek a mezőgazdaságban is érezhetőek. A mezőgazdasági végzettek körében a foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta messze a legkedvezőbb, ezzel szemben az átlagkeresetek a mezőgazdaságban itt a legalacsonyabbak.

31. ábra

Főkomponensek páronkénti vizsgálata

A faktorelemzés során képzett komplex mutatókat egymással összevetve jól látható, melyek az ország kiemelkedő mezőgazdasági adottságokkal rendelkező területei, ahol a főbb gazdasági ágak mellett a mezőgazdaság szintén jelentős megélhetési forrást biztosít az ottélőknek. E vidékek lakóinak a helyben elérhető középfokú szakmai képzés kiemelkedő fontosságú. Ide tartoznak az ország éléstárát jelentő alföldi megyék (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), valamint a Dunántúli dombságot magába foglaló Baranya, Somogy, Tolna és Zala megye. A pályaválasztást is kedvezően befolyásolja ezekben a megyékben a mezőgazdasági végzettségűek körében mutatkozó kedvező aktivitási (átlagosnál magasabb foglalkoztatottsági arány, alacsonyabb munkanélküliség) és kereseti mutatók. Ugyanakkor a gazdasági fejlettséget jelentő, magasabb kereseti lehetőséget biztosító ágazatok hiánya a szakma feladására, elvándorlásra készíti a képzett mezőgazdász lakónépességet.

Megvizsgálva az egyes faktorok mutatói közötti korrelációkat további megállapításokat tehetünk. Az egyéni gazdaságok tízezer lakosra jutó száma, valamint a térség foglalkoztatási és munkanélküliségi mutatója között közepes erősségű a kapcsolat. Vagyis a munkanélküliségből kiutat jelenthet a mezőgazdasági gazdálkodás.

A pálya elhagyása és a gazdasági fejlettség között is közepesen erős negatív a kapcsolat, minél jobb a gazdasági mutatók (pl. egy főre jutó GDP, átlagkereset a nemzetgazdaságban), annál kedvezőbb gazdasági feltételek mellett folyhat a gazdálkodás, illetve a nagyobb számú mezőgazdasági szervezet munkaerő-felszívó ereje is növeli a lehetőséget a pályán maradásra. Ugyanakkor a gazdaságilag fejlett megyék nem tartoznak a mezőgazdaság szempontjából jelentősebb területek közé, így a pályán maradók nagyobb arányban kényszerülnek lakóhelyüktől távol munkát vállalni.

További információk, adatok (linkek):

[Táblázatok](#)

[Módszertan](#)

Elérhetőségek:

anna.bozsikne@ksh.hu

andrea.kovacs@ksh.hu

edit.takacsne@ksh.hu

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789